

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN
SALDIRGANLIK VE MUTLULUK DÜZEYLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Ragıp Ümit YALÇIN

**Yüksek Lisans Tezi
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Doç. Dr. Başaran GENÇDOĞAN
2016
(Her Hakkı Saklıdır)**

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SALDIRGANLIK VE MUTLULUK
DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

(The Investigation of the Relationship Between Aggression and Happiness Levels of University Students)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ragıp Ümit YALÇIN

Danışman: Doç. Dr. Başaran GENÇDOĞAN

ERZURUM

Haziran, 2016

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Başaran GENÇDOĞAN danışmanlığında, Ragıp Ümit YALÇIN tarafından hazırlanan “Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Ve Mutluluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı çalışma 13 / 07 / 2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Mücahit KAĞAN

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Başaran GENÇDOĞAN

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Arzu GÜLBAHÇE

İmza:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

27.07.2016

Prof. Dr. Kemal DOYMUS
Enstitü Müdür

5

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek lisans Tezi olarak sunduğum “Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Ve Mutluluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

Tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

13/07/2016

Ragıp Ümit YALÇIN

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SALDIRGANLIK VE MUTLULUK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Ragıp Ümit YALÇIN

2016, 98 Sayfa

Bu araştırmanın amacı saldırganlık ile olumlu duygulardan biri olan mutluluk arasındaki ilişkileri incelemektir. Son yıllarda Pozitif psikoloji bağlamında bireylerin güçlü yanları ve potansiyelleri üzerinde durulmaktadır. Böylece bireylerin mutluluk düzeylerinin düşüncelerini, davranışlarını ve yaşamlarındaki kararlarını nasıl etkilediği önemli hale gelmektedir.

Bu araştırmanın biçimlendirilmesinde nicel araştırma yaklaşımı benimsenmiş ve ilişkisel tarama modellerinden yararlanılmıştır. Araştırmanın evreni Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde öğrenim gören 33854 öğrenciden, örneklem grubu ise bu evrenden tabakalı örnekleme yöntemi ile seçilen 776 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak “Oxford Mutluluk Ölçeği”, “Saldırganlık Envanteri” ve “ Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre ilgili bulgular aşağıda belirtilmiştir.

Araştırmada; saldırganlığın, cinsiyet ve yetiştikleri çevre değişkenleri açısından anlamlı farklılaşmalar gösterdiği tespit edilmiştir. Saldırganlık ve mutluluk arasındaki ilişkileri ortaya koymak amacıyla uygulanan yapısal eşitlik modeli sonucunda; üniversite öğrencilerindeki mutluluğun saldırganlığı negatif yönde ve % 10 değerinde açıkladığı tespit edilmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda, mutluluğun saldırganlığı azaltmada önemli bir faktör olduğu ve saldırganlığın ilgili değişkenlere göre farklılaşmalar gösterdiği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Saldırganlık, Mutluluk

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

THE INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN AGGRESSION AND HAPPINESS LEVELS OF UNIVERSITY STUDENTS

Ragıp Ümit YALÇIN

2016, 98 Papers

The aim of the research is to investigate the relationship between aggression and happiness which is one of the positive emotions. In recent years, it is focused on the strengths and potentials of individuals in terms of positive psychology. Thus, it becomes important that level of happiness could affect individuals' thoughts, behaviours and decisions.

This study is based on qualitative research approach and also utilized relational model was used in the study. The population of the study includes 33858 university students who study in Erzurum Ataturk University, and moreover the sample of it consisted of 776 students who were selected with stratified sampling from the population. "Oxford Happiness Scale" , "Aggressiveness Inventory" and "Personal Information Form" were used as data collection instruments in the study. According to the research results, findings have been expressed below.

In the research; it is determined that aggressiveness differentiate significantly between gender and the environment they grow up. According to structural equation model result which was used to find out the correlation between aggression and happiness; it has been determined that the happiness among university students has explained %10 of aggression in a negative way.

According to the research findings, it could be said that happiness has been an important factor to lessen aggression, and also aggression has differentiated in terms of related variables.

Key Words: Aggression, Happiness

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, pozitif psikolojinin önemli çalışma alanlarından biri olan mutluluğun saldırganlık ile ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Yapılan çalışmanın, saldırganlık ve pozitif psikoloji ile ilgili alan yazına katkılarının olacağı düşünülmektedir.

Yüksek Lisans öğrenimim sürecinde bana karşı desteğini esirgemeyen, her aşamada yanımda yer alan ve akademik vizyonumun gelişmesinde çok büyük bir pay sahibi olan değerli danışman hocam Sayın Doç. Dr. Başaran GENÇDOĞAN'a çok teşekkür ederim. Akademik çalışma hayatım boyunca her zorluğumda bir anne edasıyla yanıma koşan derdimle dertlenen sevincimle mutlu olan kıymetli hocam Yrd. Doç. Dr. Arzu GÜLBAHÇE'ye, hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen gönüllerin temizliği ile mesleğimi nasıl icra etmem gerektiğini bana gösteren değerli hocalarım Yrd. Doç. Dr. Muhammed ÇİFTÇİ ve Yrd. Doç. Dr. Durdağı AKAN'a, lisans öğrenimim sürecinde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlığın zihnimdeki temellerini atan ve bu mesleği seçmem için zihnimde tereddüt bırakmayan kıymetli hocam Doç. Dr. Mücahit KAĞAN' a, lisans öğrenimim boyunca zihnimi açmak için sürekli çaba sarf eden ve akademisyen olmam için beni cesaretlendiren değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Nusrettin YILMAZ' a ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen adını sayamadığım tüm hocalarıma ve çalışma arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak, tüm değer yargılarımın oluşmasın da ve sevgi, dürüstlük, iyi niyet temelinde yetişmemde en büyük pay sahibi olan canım annem Firdevs YALÇIN ve canım babam Sadettin YALÇIN'a, hayatımın en güzel dönüm noktası olan sevgili eşim Mücella SAVAŞ YALÇIN'a ve adını sayamadığım emeklerini benliğimde saklı olan ailemin diğer tüm fertlerine ve değer verdiğim tüm dostlarıma çok teşekkür eder, ağabeyleri olmaktan gurur duyduğum ve ailemizi her zaman gururlandıracak olan kız kardeşlerim Hatice Seda ve Sena YALÇIN'a kucak dolusu sevgiler sunarım.

Erzurum 2016

Ragıp Ümit YALÇIN

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI	i
TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
TABLolar DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	x
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu ve Problemi.....	1
1.2. Araştırmanın Problemi	5
1.2.1. Alt Problemler	5
1.3. Araştırmanın Amacı	5
1.4. Araştırmanın Önemi.....	5
1.5. Sayıtlılar	6
1.6. Sınırlılıklar	6
1.7. Tanımlar	6

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	8
2.1. Saldırganlık ile İlgili Kuramsal Çerçeve.....	8
2.1.1. Saldırganlık.....	8
2.1.2. Saldırganlığın sınıflandırılması	9
2.1.3. Saldırganlık üzerinde etkili olan faktörler	10
2.1.3.1. İnsana dayalı faktörler	11
2.1.3.2. Çevresel faktörler.....	12
2.1.4. Saldırganlık kuramları	13
2.1.4.1. İçgüdüsel Yaklaşımlar	14
2.1.4.1.1. Psikanalitik yaklaşım	14

2.1.4.1.2. Etolojik yaklaşım	15
2.1.4.2. Biyolojik yaklaşım.....	16
2.1.4.3. Engellenme ve saldırganlık yaklaşımları	17
2.1.4.4. Öğrenmeye dayalı yaklaşımlar	19
2.1.4.5. Bilişsel yaklaşımlar.....	20
2.1.4.6. Hümanistlik yaklaşım	21
2.2. Mutluluk ile İlgili Kuramsal Çerçeve	22
2.2.1. Pozitif psikoloji.....	22
2.2.2. Duygular	23
2.2.2.1. Olumsuz duygular.....	23
2.2.2.2. Olumlu duygular	24
2.2.3. Mutluluk	25
2.2.4. Öznel iyi oluş.....	26
2.2.5. Öznel iyi oluş ile ilişkili etmenler.....	27
2.2.5.1. Genetik farklılık.....	27
2.2.5.2. Sağlık durumu.....	27
2.2.5.3. İlişkiler.....	27
2.2.5.4. Gelir	28
2.2.5.5. İnançlar	28
2.3. Konuyla İlgili Belli Başlı Araştırmalar	28
2.3.1. Saldırganlık ile ilgili yapılan araştırmalar	29
2.3.2. Mutluluk ile ilgili yapılan araştırmalar	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM.....	36
3.1. Araştırmanın Deseni.....	36
3.1. Araştırmanın Evreni	37
3.2. Araştırmanın Örneklemi.....	37
3.3. Araştırma Kapsamında Kullanılan Veri Toplama Araçları	40
3.3.1. Oxford mutluluk ölçeği.....	40
3.3.2. Saldırganlık envanteri	44
3.3.3. Kişisel bilgi formu	47

3.4. Verilerin Toplanması ve Analiz Süreci.....	47
---	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUM.....	49
4.2. Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Anlamlı Düzeyde Farklılaşıp Farklılaşmadığı İle İlgili Bulgular.....	55

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	59
5.1. Sonuç ve Tartışma.....	59
5.1.1. Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Puanları İle Mutluluk Puanlarına İlişkin Elde Edilen Bulguların Tartışılması.....	59
5.1.2. Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Puanları İle Cinsiyetlerine İlişkin Elde Edilen Bulguların Tartışılması.....	60
5.1.3. Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Puanları İle Yetiştikleri Çevreye İlişkin Elde Edilen Bulguların Tartışılması.....	61
5.2. Öneriler	62

KAYNAKÇA	64
-----------------------	-----------

EKLER.....	78
EK 1. Saldırganlık Envanteri.....	78
EK 2. Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Formu.....	80
EK 3. Kişisel Bilgi Formu	81
EK 4. Araştırma için uygulama izni	82
Ek 5. Saldırganlık envanteri için kullanım izni	83
EK 6. Oxford mutluluk ölçeği kısa form için kullanım izni.....	84
ÖZGEÇMİŞ.....	85

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 3.1. Örneklem Tablosu	38
Tablo 3.2. Örneklemle İlgili Demografik Bilgiler	39
Tablo 3.3. Ölçme Modeli Uyum İyiliği İndeksleri	43
Tablo 3.4. Ölçme Modeli Uyum İyiliği İndeksleri	47
Tablo 4.1. Mutluluk Puanlarına Göre Üniversite Öğrencilerinin Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Dürtüsel Saldırganlık ve Saldırganlıktan Kaçınma Puanları İle İlgili Korelasyon Analizi Tablosu...	50
Tablo 4.2. Yapısal Eşitlik Modeli Uyum İyiliği İndeksleri	52
Tablo 4.3. Yapısal Eşitlik Modeli Uyum İyiliği İndeksleri	55
Tablo 4.4. Cinsiyetlerine Göre Üniversite Öğrencilerinin Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Dürtüsel Saldırganlık ve Saldırganlıktan Kaçınma Puanları Arasındaki Farklılaşma İle İlgili Tablo	56
Tablo 4.5. Yetiştikleri Çevre Türüne Göre Üniversite Öğrencilerinin Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Dürtüsel Saldırganlık ve Saldırganlıktan Kaçınma Puanları Arasındaki Farklılaşma İle İlgili Tablo.....	57

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Genel Saldırganlık Modeli: Sürecinin Bölümleri	3
Şekil 2.1. Öznel iyi oluş modeli	26
Şekil 3.1. Oxford Mutluluk Ölçeği Doğrulamalı Faktör Analizi Standart Çözümler Çıktısı	42
Şekil 3.2. Oxford Mutluluk Ölçeği Doğrulamalı Faktör Analizi T Değerleri Çıktısı	43
Şekil 3.3. Saldırganlık Envanteri Doğrulamalı Faktör Analizi Standart Çözümler Çıktısı	45
Şekil 3.4. Saldırganlık Envanteri Doğrulamalı Faktör Analizi T Değerleri Çıktısı	46
Şekil 4.1. Mutluluk ile Saldırganlık Arasındaki İlişkiyi Gösteren Doğrulamalı Ölçme Modeli Standart Çözümler Çıktısı	51
Şekil 4.2. Mutluluk ile Saldırganlık Arasındaki İlişkiyi Gösteren Doğrulamalı Ölçme Modeli t değerleri Çıktısı	52
Şekil 4.3. Mutluluk ile Saldırganlık Arasındaki İlişkiyi Gösteren Yapısal Eşitlik Modeli Standart Çözümler Çıktısı	53
Şekil 4.4. Mutluluk ile Saldırganlık Arasındaki İlişkiyi Gösteren Yapısal Eşitlik Modeli t Değerleri Çıktısı	54

KISALTMALAR DİZİNİ

ÖİÖ	: Öznel İyi Oluş
PİÖ	: Psikolojik İyi Oluş
DFA	: Doğrulayıcı Faktör Analizi
GAM	: Genel Saldırganlık Modeli

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın konusu ve problemi, problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, araştırmanın sayıtları ile sınırlılıkları ve ilgili kavramların tanımları yer almaktadır.

1.1. Araştırmanın Konusu ve Problemi

Toplumların geçmişten geleceğe taşıdıkları uygarlık olarak tanımlanan kültür, insanoğlunun kendinden önce yaşamış olanlardan elde ettiği tecrübe birikimi olarak da tanımlanabilir (Koç, 2011). Elde edilen bu birikimin nesilden nesile geçerek devam etmesinde insanların birbirleriyle sosyalleşmenin rolü önemli bir yer tutmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2013). Çünkü sosyalleşme insanların çevrelerini ve kendilerini tanıma doğrultusunda onlara hem tecrübe kaynakları, hem de kendinden sonra gelecek olan nesillere aktarılacak kültürel öğeler kazandırmaktadır.

Kültürel öğelerin aktarılmasında yadsınamaz bir görevi olan sosyalleşme biçimlerine ilişkin birçok örnek verilebilir. Tüm bu örnekler içerisinde en dikkat çeken ise saldırganlık davranışıdır (Kağıtçıbaşı, 2013). İnsanlar arasında birine ya da bir şeye zarar veya acı vermek amacıyla yapılan davranış olarak tanımlanan saldırganlık, geçmişten günümüze kadar devam önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Saldırganlık ve şiddet olgusunun gün geçtikçe biraz daha artması ve buna bağlı olarak gençlerin ve çocukların saldırganlığın olumsuz etkilerinden giderek daha fazla etkilemesi önemli bir sorun haline gelmiştir. Bu yüzden psikoloji biliminin gelişmesiyle birlikte, saldırgan davranışları ortaya çıkaran sebeplere yönelik birçok araştırma yapılmıştır.

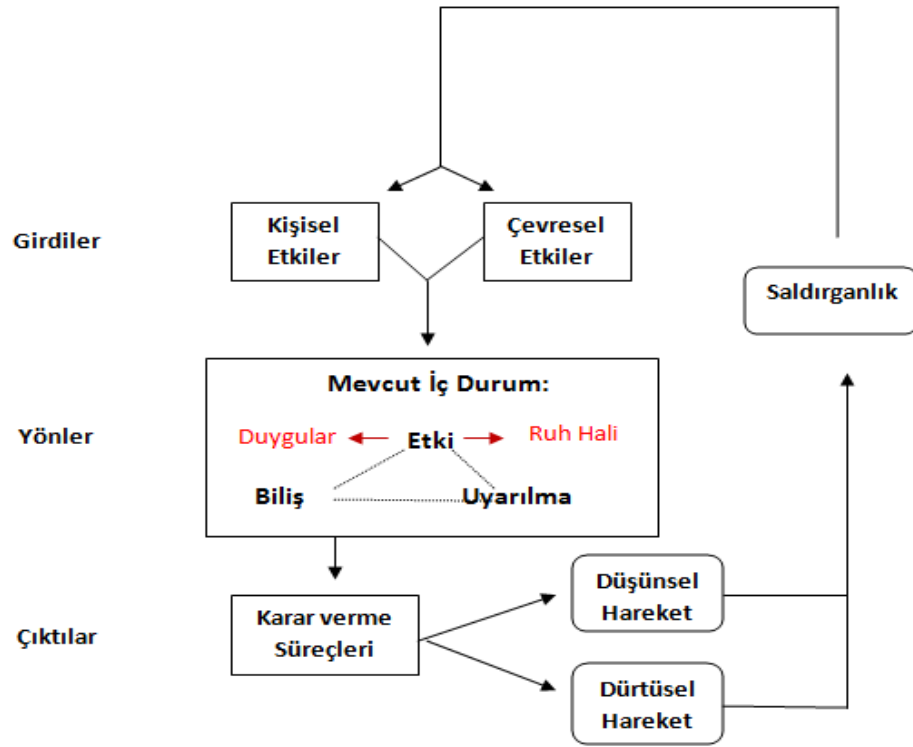
Yapılan bu araştırmalarda saldırgan davranışların altında yatan nedenler üzerinde önemle durulduğu görülmektedir. Saldırganlığın temelinde; ailesel özelliklerin benliğin bir parçası haline gelmemesinin, vicdan gelişiminin eksikliğinin ve içsel

kontrolün zayıflığının yattığı ortaya konulmuştur (Yıldırım, 1998). Ayrıca, saldırgan davranışların aile tarafından çocuklara uygulanan disiplin yöntemlerinin olumsuz etkileri, anne-baba tarafından verilen cezalar ve saldırgan davranışın aile tarafından pekiştirilmesine yönelik tutumlar ile desteklendiği ifade edilmektedir (Bandura, 1978). Bununla birlikte engellenme ve öfkenin de saldırganlığa yol açtığı ortaya konulan bir başka sebeptir (Amsel, 1992).

Saldırganlığı açıklamaya çalışan bu araştırmaların sonucunda birçok kuramsal görüş de ortaya konulmuştur. Bu kuramsal görüşler farklı değişkenlere bağlı olarak saldırganlığı açıklamaya çalışmış ve çeşitli çözüm önerileri sunmuşlardır. Tüm bu kuramların etkileşmesiyle ortaya çıkan ve saldırganlık davranışlarını daha bütünsel bir anlayışla incelemeye çalışan kuram ise GAM (Genel Saldırganlık Modeli) olarak tanımlanmaktadır (Baron ve Byrne, 2000).

“Genel Saldırganlık Modeline” göre saldırganlığın temelini oluşturan etmenler kişisel ve çevresel faktörler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kişilik, cinsiyet, inançlar, tutumlar, duygusal durumlar, uzun süreçli amaçlar gibi değişkenler saldırganlığın kişisel faktörlerini oluştururken, provokasyon, çevresel bir rahatsızlık durumu, ilaç kullanımı, özendirici çevresel rol modeller gibi değişkenler ise saldırganlığın çevresel faktörlerini oluşturmaktadır (Anderson ve Bushman, 2002).

Kişisel ve çevresel etkilerin saldırganlık ile ilişkisini inceleyen “Genel Saldırganlık Modeli” şekil 1.1’de de belirtildiği gibi girdiler, yönler ve çıktılar olmak üç süreç üzerine inşa edilmiştir.

Şekil 1.1. Genel Saldırganlık Modeli: Sürecinin Bölümleri (Anderson ve Bushman, 2002)

Bu modele göre saldırganlığı oluşturan süreçlerden biri olan girdiler aşamasındaki kişisel değişkenler ve çevresel değişkenler doğrudan mevcut iç durumun “etki” aşamasını etkilemektedir. Böylece duyguları ve ruh halini (mood) etkileyerek muhtemel oluşabilecek bir saldırganlığa da zemin hazırlamaktadır. Bu duruma örnek olarak olumsuz bir duygu olan acı duygusunu yaşayan bir insanın düşmanlık ve öfke duygularına kapılması ve bununla beraber saldırganlık davranışına başvurma ihtimali gösterilebilir (Berkowitz, 1993).

Genel Saldırganlık Modeli’nin saldırganlığı ortaya çıkaran süreçleri açıklarken diğer kuramlara ek olarak duyguların ve ruh halinin önemine vurgu yapması saldırganlığın kökenlerine ilişkin yeni bir boyut kazandırmıştır. Bu boyuta bağlı olarak karşımıza çıkan duygular ve ruh hali kavramları ise kendi içerisinde iki ana başlıkta incelenmektedir. Bu iki ana başlık, “korku”, “öfke” vb. duyguları içeren olumsuz

duygular ile “mutluluk”, “sevgi” vb. duyguları da içeren olumlu duygular olarak adlandırılmaktadır (Averill, 2012; Izard, 2013).

Yapılan araştırmalarda insanlar üzerinde var olan öfke gibi olumsuz duyguların saldırganlıkla ilişkili olduğunu gösteren bulgulara rastlanılmaktadır. Bu ilişki gözetilerek insanı saldırganlığa sürükleyebilecek olumsuz duyguların azaltılması için duygusal düzenlemeleri içeren bir çok çalışma yapılmıştır (Robertson, Daffern & Bucks, 2012; Mitrofan & Ciuluvica, 2012).

Olumsuz duyguların saldırganlık üzerindeki var olan etkisi düşünüldüğünde olumlu duyguların insanlar üzerindeki etkisi de önem kazanmaktadır. Olumlu duygular içersinde olan insanlar, çevresine yönelik daha geniş bir bakış açısına sahiptirler. Böylece empati düzeyleri artarak sadece kendilerinin değil diğer insanların görüşlerinin de farkına varabilirler. Bunun sonucunda da olumlu duygular, insanlar arasındaki çatışma ortamı azaltmaya yardımcı olur ve daha güçlü ilişkilerin oluşmasına katkı sağlayabilir (Hefferon ve Boniwell, 2014).

Olumlu duyguların insanın davranışları ve düşünceleri üzerindeki etkisine verilen önem, 1990 yıllardan sonra pozitif psikoloji akımının güçlenmesiyle birlikte kayda değer bir ivme kazanmıştır (Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000). Bu ilerlemeyle birlikte olumlu duygular olarak adlandırılan sevgi, mutluluk gibi duyguların insan üzerindeki etkileri ve insanı etkileyebilecek diğer değişkenler ile ilişkileri incelenmeye başlanmıştır (Veenhoven, 2013). İncelenen bu ilişkiler kendi içerisinde dini inanç, gelir, genetik farklılık, cinsiyet, yaş gibi değişkenler olarak faklılaşmaktadır (Csikszentmihalyi, 2013).

Bu çalışmada ise daha önce yapılmış çalışmalar ve ortaya konulan kuramsal görüşlere ek olarak saldırganlığın insanın içinde bulunduğu olumlu ruh hali ile de negatif ilişkili olabileceği düşünülmüş ve üniversite öğrencilerinin mutluluk düzeyleri ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı saptanmaya çalışılmıştır.

1.2. Araştırmanın Problemi

Bu araştırmanın problemi üniversite öğrencilerinin mutlu olma durumu ile saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı ve üniversite öğrencilerinin mutluluk düzeylerinin saldırganlığın anlamlı bir yordayıcısı olup olmadığı ile ilişkilidir.

1.2.1. Alt Problemler

1. Üniversite öğrencilerinin mutluluk düzeyi saldırganlığın anlamlı bir yordayıcısı mıdır?
2. Üniversite öğrencilerinin saldırganlık puanları cinsiyetlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
3. Üniversite öğrencilerinin saldırganlık puanları yetiştikleri çevre değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin mutluluk düzeylerinin saldırganlığa olan etkisinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

1.4. Araştırmanın Önemi

İnsanın saldırganlık davranışları sergilemesinin altında yatan sebeplerin neler olduğunu anlamak ve açıklamak için birçok araştırma yapılmış ve çeşitli görüş ve öneriler ortaya konulmuştur. Yapılan araştırmalara bakıldığında saldırganlığın ortaya çıkış nedenleri daha çok dürtüsellik, engellenme ve sosyal öğrenme değişkenleri ile açıklanmıştır (Bandura, 2001; Barratt, Stanford, Dowdy, Liebman ve Kent, 1999; Caccaro, Fanning, Phan ve Lee, 2015; Dill ve Anderson, 1995; Mischel ve Shoda, 1995; Fox, Spector, 1999).

Bu çalışmada ise, engellenme dürtüsellik ve sosyal öğrenmeden farklı olarak olumlu duygulardan biri olan mutluluğun, saldırganlık üzerindeki etkisi hakkında detaylı bilgiler sunmak ve bu iki değişkenin birbirleri ile olan ilişkileri ve saldırganlığın diğer değişkenler ile ilişkisini incelemek amaçlanmıştır.

Bu nedenle araştırmadan elde edilen bulguların saldırganlık davranışının ortaya çıkışındaki var olan değişkenler açısından ilgili literatüre katkı sağlayacağı ve olumlu duygular ile saldırganlık arasındaki ilişkinin saptanması ve buna bağlı olarak saldırganlık davranışının azaltılmasında olumlu duyguların katkısını incelemek açısından da bu konuda çalışmak isteyecek diğer araştırmacılara ışık tutacağı varsayılmaktadır.

1.5. Sayıtlar

1. Araştırmanın örnekleminin evreni temsil ettiği varsayılmaktadır.
2. Kullanılan ölçme araçların, ölçtükleri özellikler bakımından geçerli ve güvenilir oldukları varsayılmaktadır.
3. Öğrencilerin, kullanılan ölçme araçlarına samimi cevaplar verdikleri varsayılmaktadır.

1.6. Sınırlılıklar

1. Araştırma evreni, Atatürk Üniversitesinde öğrenim gören öğrenciler ile sınırlıdır.
2. Araştırma üniversite öğrencilerinin mutluluk ve saldırganlık düzeylerini ölçmek için kullanılan “Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Formu” ve “Saldırganlık Envanteri” sonuçları ve araştırmacı tarafından oluşturulan kişisel bilgi formuna verilen cevaplar ile sınırlıdır.
3. Çalışma evreni ise Atatürk Üniversitesine bağlı fakültelerde 2014-2015 eğitim öğretim yılında öğrenim gören öğrenciler ile sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Saldırganlık

Saldırganlık başka bir bireye zarar verme niyetinde olmak, zarar vermek veya fiziksel, sözel incinmelere yol açan davranışlarda bulunmak olarak tanımlanmaktadır (Hart ve Ostrov, 2013).

Mutluluk

Mutluluk insanların üzerinde uzun bir süre etkisini sürdüren ve doyurulmuş bir dizi hazlar bütününden oluşan olumlu bir duygu olarak tanımlanmaktadır (Franklin, 2010; Xefteris, 2011).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde öncelikle “saldırganlık” ve “mutluluk” kavramlarına ilişkin olan kuramsal çerçeve verilmeye çalışılmış daha sonra ilgili kavramlara ilişkin yurtiçinde ve yurtdışında yapılan bazı araştırmalar özetlenmiştir.

2.1. Saldırganlık ile İlgili Kuramsal Çerçeve

2.1.1. Saldırganlık

Saldırganlık konusunda çalışan her araştırmacı kendince saldırganlığa neden olan faktörlerden bir ya da birkaçını dikkate alarak tanımlamalar yapmışlardır. Bu nedenle saldırganlık kavramının tanımlanmasında birçok farklılık bulunmaktadır. Bu tanımlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz;

- Saldırganlık, başkalarını incitmeye ilişkin bir iç istektir.
- Saldırganlık, kişisel yaralanmayla veya eşyaya zarar vermeyle sonuçlanan davranış biçimidir.
- Saldırganlık, tehdit edilme ve engelleme durumlarına tepki olarak ortaya çıkan davranıştır.
- Saldırganlık, saldırgan davranışlardan kaçınacak şekilde güdülenmiş bir başka kişiye ya da yaşayan varlığa zarar vermeyi veya yaralamayı hedefleyen davranış türüdür.
- Saldırganlık, birinin kendi türünden bir başkasına zarar verme amacı güden davranış şeklidir.

Yapılan tüm bu tanımlardan yola çıkarak saldırganlığı; başkalarını üzme, incitmek ya da onlara zarar vermek amacıyla girişilen her türlü davranış biçimi olarak tanımlayabiliriz (Güney, 2012).

2.1.2. Saldırganlığın sınıflandırılması

İnsanların sergiledikleri birçok davranış gibi saldırganlık davranışı da açıklanması zor ve karmaşık davranışlardan bir tanesidir. Söz konusu hayvanlar olunca, onların sergiledikleri saldırganlık davranışlarını, itme, vurma, ısırma vb. gibi vücut temasını temel alan doğrudan davranışlar olarak tanımlayabiliriz. Fakat insanların sergiledikleri saldırganlık davranışlarını hayvanlarınkine benzer olarak bu kadar kolay tanımlamak ve bu tanımlara bağlı olarak sınıflandırmak oldukça zordur.

İnsanlarda var olan birbirinden bütünüyle farklı iki saldırganlık türü arasında ayırım yapmak gereklidir. Canlılar arasında ortak olan birinci tür saldırganlık, yaşamsal çıkarlar tehdit altında olduğunda ortaya çıkan, kalıtsal olarak programlanmış bir saldırma ya da bir diğer adı ile kaçma tepkisi olarak tanımlanmaktadır. Zalimlik veya yıkıcılık olarak adlandırılan ikinci tür saldırganlık ise daha çok insanlara özgüdür ve birçok memelide görülmez; kalıtsal olarak programlanmamıştır ve biyolojik olarak uyarlanamaz; hiçbir amacı yoktur ve yoğun bir susamışlığa bağlı olarak doyurulur (Fromm, 1973/ 2011).

Buss (1961) insanların saldırganlık davranışlarının sınıflandırılmasına yönelik önemli çalışmalar yapmıştır. Buss, insanlardaki saldırganlık çeşitlerini, yaptığı çalışmalara bağlı olarak, fiziksel-sözel, aktif- pasif ve dolaylı-doğrudan olmak üzere üç ana başlığa ayırmıştır. Bu ayırımdan yola çıkarak fiziksel saldırganlığı daha önce tanımlamış olduğumuz, hayvanların saldırganlık davranışlarındaki gibi itme, vurma, ısırma vb. gibi fiziksel temasa bağlı davranışlar çerçevesinde açıklayabiliriz. Sözel saldırganlığı ise iletişime bağlı olarak karşıdaki kişiye hakaret vb. yollarla zarar vermeyi ve onu incitmeyi içeren davranışlar olarak açıklayabiliriz. Bir diğer başlıktaki aktif saldırganlık çeşidini ise, bireyin fiziksel ya da sözel yollara başvurarak karşıdaki kişiye zarar verme niyeti olarak tanımlayabilirken, zıddı olan pasif saldırganlığı ise, karşıdaki kişiye aktif zarar vermek yerine o kişinin amacına ulaşmasını engelleme olarak tanımlayabiliriz. Son olarak doğrudan saldırganlık çeşidini, insanların içerisinde barındırdığı öfke, nefret, kızgınlık vb. durumları karşıdaki kişiye doğrudan aktarması olarak tanımlayabilirken, zıddı olan dolaylı saldırganlığı ise tüm bu durumlar karşıdaki kişiye dolaylı yollardan iletilmesi olarak tanımlayabiliriz.

Saldırganlık konusunda önemli çalışmaları bulunan bir diğer araştırmacı Berkowitz'e göre saldırganlık, düşmanca ve araçsal saldırganlık olmak üzere ikiye ayrılır. Düşmanca saldırganlık bir kışkırtmanın yol açtığı öfke sonucu ortaya çıkan saldırganlık davranışlarıdır. Araçsal saldırganlıkta ise, ortaya çıkan saldırganlık davranışı bir amaca ulaşmanın aracı olmaktadır. Yani insan elde etmek istediği şeyler için saldırganlığa başvurur (Aronson, Wilson, Akert, 2005).

Dodge ve Coi ise saldırganlığı reaktif (tepkisel) ve proaktif olmak üzere ikiye ayırır. Reaktif saldırganlık, karşılaşılan bir tehdit ya da düşmanlık içeren bir davranışa karşı kendini korumayı amaçlayan bir saldırganlık çeşidi iken proaktif saldırganlıkta ise insanın kendini savunmasına yönelik tehdit edici bir unsurla karşılaşmamasına rağmen, başkaları üzerinde hakimiyet kurma ya da zarar verme gibi nedenlere bağlı olarak sergilenen bir saldırganlık çeşidi olarak tanımlanmaktadır (Marcus & Kramer 2001; akt. Çelik, 2006).

Son olarak Gladue (1991) ise saldırganlığı fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, dürtüsel saldırganlık ve saldırganlıktan kaçınma olarak dört temel başlığa ayırmıştır. Bunlardan en sık kullanılanı fiziksel saldırganlık, kendini savunma amaçlı fiziksel tepkide bulunma süreci olarak kavramsallaştırılmıştır. Bir diğer saldırganlık türü olan sözel saldırganlık, yine bireyin kendini savunmasına yönelik kullandığı sözel tepkiler olarak açıklanmaktadır. Dürtüsel saldırganlık ise engellenmeye karşı kullanılan tolerans ile saldırganlığa karar vermenin sırasıyla ilgilidir. Son kategori olan saldırganlıktan kaçınma kısmında, bireyin yaşadığı olumsuzluklara karşı herhangi bir saldırganlık tepkisi vermeden, geri çekilme durumu olarak tanımlanmaktadır.

2.1.3. Saldırganlık üzerinde etkili olan faktörler

Saldırganlığı ortaya çıkaran etmenler üzerine günümüze kadar birçok araştırma yapılmıştır. Yapılan bu araştırmaların sonuçlarına bakıldığında saldırganlık davranışının ortaya çıkmasında iki temel öge göze çarpmaktadır. Bunlar; insana dayalı faktörler ve çevresel faktörlerdir.

2.1.3.1. İnsana dayalı faktörler

İnsana dayalı faktörler insanın karakter yapısına şekil veren kişilik özellikleri, cinsiyet, inançlar, tutumlar, değerler, genetik yatkınlık ve duygusal durum gibi faktörleri içerisinde barındırır (Mischel, 1999).

Kişilik özellikleri

Kendine aşırı güven, çabuk uyarılma ve kontrolsüz bir biçimde sinirlenme gibi bazı kişilik özellikleri bireyi saldırganlığa yatkın kılmaktadır (Bushman & Baumeister, 1998).

Cinsiyet

Yapılan araştırmalarda kadınlar ve erkekler arasındaki saldırganlık eğilimleri ve şiddete başvurma düzeyleri farklılık göstermektedir. Saldırganlık tercih türleri de kadınlar ve erkekler arasında farklılık göstermektedir. Kadınlar daha çok dolaylı saldırganlığa başvururken erkekler ise doğrudan saldırganlık davranışında bulunurlar (Bettencourt & Miller, 1996).

İnançlar

İnançların birçoğu saldırganlığı hazırlamada rol oynamaktadır ve saldırgan davranışları önceden tahmin edebilmek için yol gösterici olabilir (Bandura, 1977).

Örneğin, insanlığın maruz kaldığı birçok terör eylemlerinin gerekçesi olarak, eylemi gerçekleştirenlerin sahip oldukları inançlar önemli bir yer tutmaktadır.

Tutumlar

Tutumlar, objeler, konular, insanların kendileri ve diğer insanlar hakkındaki genel değerlendirmelerini içerir (Petty & Cacioppo, 1986). İnsanların şiddete karşı pozitif tutumlara sahip olması saldırganlık için önemli bir zemin hazırlar.

Değerler

İnançlar gibi değerlerde, neyin yapıp, neyin yapılmayacağı konusunda insanların davranışlarını şekillendirmede etkili bir faktördür ve aynı zamanda saldırganlığın ortaya çıkmasında hazırlayıcı bir role sahiptir (Nisbet & Cohen, 1996).

Genetik yatkınlık

İnsanların nesiller boyunca genleri aracılığı ile aktarılan kimi özellikleri insanları bazı durumlara, bazı davranışlara daha meyilli kılmaktadır. Genler içerdikleri bilgilerle kalıtsal faktörleri etkinleştirmekte, kalıtsal faktörler ise saldırganlık da dahil olmak üzere bireyler arasında gözlenen bireysel farklılıkların önemli bir kısmını açıklamaktadırlar (Moeller, 2001). Bu nedenle, bazı bireylerin saldırganlığa daha eğilimli olmaları kalıtsal faktörlerle açıklanmaktadır (Myers, 2002).

Duygusal durum

Berkowitz (1990) göre insanların duygusal deneyimleri ve duygu yüklenmeleri, davranışlarını etkileyen bir faktördür. Duygu durumu kötü olan insanlar, her zaman açıkça sergilemese de potansiyel olarak düşmanlık ve saldırganlık davranışlarını göstermeye eğilimlidir.

2.1.3.2. Çevresel faktörler

Çevresel faktörler kendi içerisinde provokasyon, hayal kırıklığı, acı çekme-rahatsızlık durumu, ilaç etkisinde kalma ve saldırganlığı özendiren etmenler gibi faktörleri içerisinde barındırır.

Provokasyon

İnsanlardaki saldırganlığın belki de en önemli nedeni kendi aralarındaki provokasyon durumudur (Berkowitz, 1993). Kasıtlı ya da istendik şekilde provokasyona maruz kalan insanlar bu durumdan kurtulmak için saldırganlık tepkisi verirler. Provokasyon durumlarına yol açan etmenler ise, insanların birinin diğerine hakaret etmesi, saygısızca davranması, fiziksel saldırganlık ya da sözlü saldırganlığa başvurusu olarak sıralanabilir.

Hayal kırıklığı

Saldırganlığa yol açan hayal kırıklığı hedefe ulaşmanın engellenmesi olarak tanımlanabilir. Yapılan bazı araştırmaların sonuçlarına göre saldırganlık davranışının hedefi, bir başkası değil kişinin kendi hayal kırıklığı ve bunun ortadan kaldırılması ile ilişkili bulunmuştur (Marcus-Newhall, Pedersen, Carlson & Miller, 2000; Pedersen, Gonzales & Miller, 2000).

Acı çekme- rahatsızlık durumu

Bazı araştırmaların sonucuna göre, insanların bulunduğu ortamda, anormal derecede sıcaklığa, yüksek sesli gürültüye, hoş olmayan kokulara maruz kalması gibi durumlar saldırganlık davranışının artmasına sebep olmaktadır (Berkowitz, 1993). Vücudun acıya maruz kalması ya da sıcaklığı çok yüksek bir yerde uzun süre kalmak gibi aşırı derecede hoşnutsuzluk yaratan durumlar, saldırganlığı tetikleyebilmektedir (Anderson, Anderson, Dorr, DeNeve & Flanagan, 2000).

İlaç etkisi

Bushman (1993) göre çeşitli ilaçlar ve buna benzer olarak alkol ve kafein tüketimi saldırganlığı artırabilmektedir. İlaç etkisi saldırganlığı doğrudan ortaya çıkarmasa da dolaylı olarak, provokasyon, hayal kırıklığı vb. saldırganlığa yol açabilecek davranışların ortaya çıkmasına yardımcı olur (Bushman, 1997).

Buna rağmen ilaçlar ve benzer nitelikteki maddelerin insan vücudundaki etkisi ve bunun sonucunda ortaya çıkabilecek saldırganlık davranışları kişiden kişiye değişiklik gösterebilir. Bazı insanlar ilaçlardan çok fazla etkilenirken bazı insanlar ise daha az etkilenebilmektedir.

Saldırganlığı özendiren etmenler

Berkowitz & LePage (1967) yaptıkları araştırmanın sonuçlarına göre insanların yanlarında silah bulundurmaları saldırganlık davranışını ortaya çıkmasında özendirici bir etmen olarak bulunmuştur. Son zamanlarda yapılan araştırmalardan çıkarılabilecek sonuçlara göre insanların silah görme ya da silah resimleri görme, silah sözcüğünün geçtiği cümleleri duyma gibi olayları tecrübe etmesi insanların otomatik olarak saldırganlık düşüncelerine yönelmelerine yol açmaktadır (Anderson, Benjamin & Bartholow, 1998).

2.1.4. Saldırganlık kuramları

Saldırgan davranışların ortaya çıkmasına yönelik şimdiye kadar birçok araştırma yapılmış ve bu araştırmaların sonucuna göre de birbirleriyle benzer yönleri bulunan ya da birbirinden tamamıyla farklı pek çok görüş ve kuram ortaya konulmuştur.

Saldırganlık ile ilgili ortaya konulan belli başlı kuram ve görüşleri aşağıdaki gibi sınıflandırmak mümkündür.

- 2.1.4.1. İçgüdüsel Yaklaşımlar
 - 2.1.4.1.1. Psikanalitik Yaklaşım
 - 2.1.4.1.2. Etolojik Yaklaşım
- 2.1.4.2. Biyolojik Yaklaşım
- 2.1.4.3. Engellenme ve Saldırganlık Yaklaşımı
- 2.1.4.4. Öğrenmeye Dayalı Yaklaşımlar
- 2.1.4.5. Bilişsel Yaklaşımlar
- 2.1.4.6. Hümanistik Yaklaşım

2.1.4.1. İçgüdüsel Yaklaşımlar

İçgüdüleri; fizyolojik ihtiyaçları içeren içsel uyaranların psikolojik görünümü olarak tanımlayabiliriz. İçgüdüler davranışın kendisine bağlı bazı organları harekete geçirmektedir. Bununla beraber davranışın yönünü de belirlemektedirler.

Örneğin açlık ve buna benzer uyaranlara karşı organizmanın duyarlılığını artırarak davranış üzerinde seçici bir denetim kurmaktadır. Kaynağı ihtiyaçlar olan içgüdülerin amacı ise bedensel uyarılmanın ortadan kaldırılmasını sağlamaktır. Her içgüdüünün itici bir güce sahip olduğunu söyleyebiliriz. İhtiyaç artıkcı içgüdü güçlenmekte ve buna bağlı olarak organizmayı eyleme geçmeye zorlamaktadır (Karahana ve Sardoğan, 2012).

Saldırganlık eylemini içgüdü kapsamında açıklayan Freud önderliğindeki Psikanalitik kuram ve Lorenz'in Etolojik kuramına göre insan ve hayvanların temel dürtüleri arasında yer alan davranışlardan biri de saldırganlıktır. Bu davranış doğuştan gelmekle beraber değiştirilemez nitelikte bir yapıya sahip genel bir tepki olarak tanımlanmaktadır.

2.1.4.1.1. Psikanalitik yaklaşım

Freud; insanın yaşamını şekillendiren iki temel dürtüsel ögenin var olduğundan bahsetmektedir. Bu öğelerden ilki yaşam dürtüsü olarak adlandırılan (Eros), ikincisi ise ölüm dürtüsü olarak adlandırılan (Thanatos) dur. Eros insanı yaşamdan zevk almaya

yönlendirirken, Thanatos ise insanın kendi kendini yok etmesine yönelik çalışmaktadır (Krahe, 2001).

Freud'a göre içgüdüler kimi zaman birbirini etkisiz kılarken, kimi zaman da birbirinin yerine geçebilmektedir. Örneğin, cinsel içgüdünün türevi olan sevgi, ölüm içgüdüsünün türevi olan nefret ve saldırganlığı etkisiz duruma getirebilir ya da sevgi nefretin, nefret sevginin yerine geçebilir (Karahana ve Sardoğan, 2012).

Freud'a göre saldırganlık da dâhil olmak üzere, tüm insan davranışları Eros ve Thanatos arasındaki karmaşık ilişkiden ve birbirleri arasındaki çatışmadan doğmaktadır. İnsan eğer Thanatos içgüdüsünü sınırlandırmaz ise bunun sonucu olarak kendisini yok eder. Bu nedenle ölüm içgüdüsünü sınırlandırabilmek amacıyla insanlar değişik savunma mekanizmalarına başvururlar (Geçtan, 1999).

Bu savunma mekanizmaları sayesinde içerisinde var olan yıkıcı enerjiyi başka tarafa yönlendirirler ve bu yönlendirmenin sonucu olarak da saldırganlık davranışı ortaya çıkar.

Psikanalitik görüşün en önemli temsilcisi sayılan Sigmund Freud ile görüşleri birçok noktada kesişmese de Alfred Adler'i de bir psikanalist olarak değerlendirebiliriz. Adler'in ortaya koyduğu görüşlere göre, insanların mükemmellik için doğuştan getirdikleri bir çabalama dürtüsü vardır ve bu çaba insanların sergiledikleri davranışların en önemli yönlendiricisidir (Murdock, 2012).

Toplumsal destek insanların hayatta kalabilmesi için çok önemlidir ve bu sebeple, insanların yaradılışında var olan aşağılık duygusu eğilimi ve sosyal ilgi arasında kurulmaya çalışılan denge insanın dünyasını şekillendirir. Adler bu görüşlere bağlı olarak saldırganlık gibi her türlü nevrozun da kaynağı olarak aşağılık duygusunu göstermektedir (Murdock, 2012).

2.1.4.1.2. Etolojik yaklaşım

Hayvan davranışları üzerine önemli çalışmalar yürütmüş olan Konrad Lorenz'e göre tıpkı hayvanlar gibi insanlarda saldırganlık davranışlarını içgüdülerine dayanarak sergilemektedirler.

Lorenz'e göre, dişi ve erkek hayvanlar içinde özellikle erkek olanlar, yemek ve üremek gibi kaynakları elde etmek için biyolojik olarak mücadele etmeye saldırmaya programlanmıştır. İnsanlarda da buna benzer davranışlar görülmektedir. Örneğin eski çağlarda yaşayan insanlar içgüdülerine bağlı olarak, soğuk, açlık ve hayvan saldırıları gibi tehlikelerin üstesinden gelmek için, giyinir, zırh kuşanır, silahlanır ve nihayetinde sosyal olarak organize olurlardı. Tüm bu eylemlerin sonucuna, insanların öğrenebilme kapasitesi de eklendiğinde gelişen bir insanlık ortaya çıkmıştır (Lorenz, 2002).

Lorenz saldırganlığın, sadece koruma amaçlı ya da etkiye karşı verilen bir tepki olmadığını öne sürmüştür. Organizmalar içgüdüsel olarak içerisinde barındırdığı ve sürekli biriken bir enerji olan saldırganlığı, herhangi bir sebep olmadan da başka canlılara yöneltebilmektedirler (Fromm, 1973/ 2011).

Lorenz'e göre, evrensel olarak tüm insanlar, bir savaş durumunda, herhangi bir ahlaki değeri gözetmeksizin ve hiçbir şekilde suçluluk duygusuna kapılmadan, katliam yapmaktan haz duyabilirler (Fromm, 1973/ 2011).

Lorenz'in tüm bu görüşleri ve saldırganlık hakkında hayvanlar üzerindeki elde ettiği bazı bulguları, gerekli bilimsel yeterliliklerden geçirmeden, insanlar üzerinde genellemesinden dolayı özellikle Erich Fromm tarafından bir takım eleştirilere maruz kalmıştır.

2.1.4.2. Biyolojik yaklaşım

Nörofizyologlar ve insan anatomisi üzerinde çalışan diğer uzmanlar, insanın varlığını sürdürmek için gerekli en temel işlevlerin ve davranışların dayanakları olan beyin bölgelerini bulma konusunda süregelen çalışmalar yürütmektedirler.

Biyolojik yaklaşım kapsamında yapılan çalışmalar incelendiğinde, saldırganlık ve buna benzer birçok davranışın, beyindeki farklı sinir bölgeleri tarafından denetlendiği ortaya konulmuştur. Örnek olarak, güçlü bir öfke tepkisinin ve buna bağlı olarak saldırgan davranış kalıbının, amigdala, yan hipotalamus, mesensefalonun bazı kısımları ve merkezdeki gri madde gibi çeşitli bölgelerin doğrudan elektrik ile uyarılmasıyla harekete geçirebildiği; septum, singulumun katları ve kuyruksu çekirdek gibi başka yapıların uyarılmasıyla da engellenebileceği ortaya konmuştur (Fromm, 1973/ 2011).

Biyolojik yaklaşımına göre, saldırganlığı etkileyen bir diğer faktör ise cinsiyet farklılıklarıdır. Amerika Birleşik Devletleri hükümet verileri baz alındığında, toplum genelinde erkeklerin, kadınlara göre 10 kat daha fazla saldırganlık davranışı gösterdiği ortaya konulmuştur. Cinsiyet farklılıklarına hormonsal etkileri de ekleyecek olursak, hayvanlar üzerinde yapılan çalışmalarda “Testosteron” hormonu ile saldırganlık arasında açık korelasyonel değerler elde edilmiştir. Bu sonuca göre, erkeklerde, kadınlara göre daha fazla bulunan “Testesteron” hormonu, onları karşı cinsle kıyaslandığında daha saldırgan hale getirmektedir. Saldırganlık üzerinde hormonların etkisi düşünüldüğünde etkisinin incelendiği “Serotonin” gibi önemli bir hormon daha bulunmaktadır. “Serotonin “hormonunun eksilmesine ters orantılı olarak, öfke, sinir ve saldırgan davranışların artış gösterdiği gözlemlenmektedir (Craig ve Halton, 2009).

Saldırganlık üzerinde etkisi incelenen bir diğer biyolojik faktör ise kromozom yapısındaki farklılıklar olarak tanımlanmaktadır. Yapılan araştırmalarda erkeklerde bulunan ve cinsiyeti belirleyen XY kromozom çiftinin yeni doğan bazı erkek bebeklerde XYY şeklinde görüldüğü tespit edilmiştir. Bu tür fazladan Y kromozomuna sahip erkek bebeklerin hemcinslerine göre daha saldırgan davranışlar sergiledikleri gözlemlenmiştir (Shah, 1970).

Son olarak, yapılan araştırmalarda görüldüğü üzere kandaki şeker seviyesinin anormal düzeyde düşük olmasının, saldırganlık da dahil olmak üzere bir dizi psikolojik ve davranışsal değişiklikleri tetiklediği ortaya konulmuştur (Craig ve Halton, 2009).

2.1.4.3. Engellenme ve saldırganlık yaklaşımları

Saldırganlık literatüründe daha sonraları Yale grubu olarak adlandırılacak olan; John Dollard, Leonard Doob, Neal Miller, O. H. Mowrer ve Robert Sears, 1939 yılında ortaya koydukları “Engellenme ve saldırganlık hipotezi” ile saldırgan davranışların ortaya çıkmasındaki temel faktör olarak organizmanın karşılaştığı engelleyici durumları göstermişlerdir (Berkowitz, 1989).

Bu engellenme durumu, herhangi bir davranışın içsel ya da çevresel bir nedenle bloke edilmesidir. Başka bir deyişle, başarılı olmak için yapılan girişimlerin başarısızlığa uğratılmasıdır. Kuramın temel felsefesine göre, sonucu engellenme ya da hüsrana uğratılan olaylar ve ilişkiler beraberinde her zaman saldırganlığı doğurur (Güney,

2012). Çünkü engellenme durumunda verilen ilk tepki engeli yaratan durumdan kurtulmaktır ve bunun için de ilk olarak saldırganlığa başvurulur.

Başlangıçta ki engellenme-saldırganlık denencesine göre, saldırganlığın nedeni her zaman engellenmedir ve engellenme her zaman saldırganlığa yol açar görüşü, kurama yönelik eleştirilerin oluşmasına yol açmıştır, daha sonra bazı araştırmacılar kuramı yeniden düzenlemek için çalışmalar yürütmüşlerdir. Bu araştırmacılardan biri de Berkowitz'dir.

Berkowitz'in yeniden ele aldığı kuramda, engellenme saldırganlığın başlıca sebebi değildir. Bunun yerini öfke kavramı doldurmuştur. Berkowitz 'e (1978) göre engellenen birey, buna karşılık yoğun duygusal tepkiler ortaya koyabilir. Bu tepkilerden en önemlisi de öfkedir. Engellenme sonucunda öfkelenen birey bu öfkesini dindirmek için saldırganlık eylemini gerçekleştirir.

Yeniden düzenlenen engellenme-saldırganlık hipotezlerinin üzerinde durduğu bir diğer konu ise, organizmanın engellenmesi saldırgan davranışlara yol açmasına rağmen, çeşitli durumsal ve bilişsel faktörlerin etkisi ile bu saldırgan davranışların bastırılabilceği kanısıdır. Örnek olarak günlük yaşam içerisinde birçok kez engellenme durumu ile karşı karşıya kalsak bile, genelde bu engellenmeyi kontrol etmenin bir yolunu bulur ve kendimizi öfke, şiddet, saldırganlık gibi tepkilerle ifade etmekten kaçınıyoruz (Plotnik, 2009).

Engellenme duygusunun nereden kaynaklandığını ve engellenmeye verilen tepkinin yoğunluğunu belirlemede önemli olan unsurlardan biri de, bireyin sahip olduğu kişilik özellikleridir.

Örneğin, çok açgözlü bir kişi, istediği bütün yiyeceği elde edemediği zaman veya cimri bir kişi, ucuz bir şeyi satın alma isteği engellendiği zaman, kızgın bir biçimde tepki gösterecektir. Ya da bencil bir kişi çevresinden umduğu övgü ve kabulü göremezse kendini engellenmiş hissedebilir. Kişinin karakteri, ilk olarak o kişinin *nelerden* engellenmişlik duygusuna kapıldığını, ikinci olarak da engellenmeye karşı gösterdiği tepkinin *yoğunluğunu* belirler (Fromm, 1973/ 2011).

2.1.4.4. Öğrenmeye dayalı yaklaşımlar

Öğrenme, davranışta ya da davranış potansiyelinde tutarlı bir değişikliğe sebep olan tecrübeye dayalı bir süreçtir. Tüm bu süreci açıklayabilmek için ortaya konulmuş en önemli görüşler olarak; Pavlov'un Şartlanma tepkilerini (Klasik Koşullanma), Thorndike'nin Etki Yasasını (Edimsel Koşullanma) ve son olarak Bandura'nın Sosyal bilişsel modelini sayabiliriz.

Bu öğrenme modelleri içerisinde saldırganlık davranışını çevresel nedenlere bağlı olarak açıklayan edimsel koşullanma yaklaşımı, diğer davranışlar gibi saldırganlığın da pekiştireçler aracılığıyla ortaya çıktığını savunmaktadır. Organizmanın karşılaşabileceği olumsuz durumlardan kurtulmak veya saldırganlık aracılığıyla olumlu sonuçlar elde etme durumu, saldırgan davranışlara başvurma olasılığını artırabileceği gibi pekiştireçlerden yoksun bırakılma durumu da saldırganlığı azaltabilmektedir (Renfrew, 1997; akt. Kurtyılmaz, 2005).

Bir diğer önemli kuram olan ve Bandura tarafından geliştirilen sosyal bilişsel kuramı ise, öğrenme işlevinin, çevresel nedenlerin yanında dikkat ve bellek gibi zihinsel süreçlerin de katkısıyla gerçekleştiğini savunmaktadır. Bandura'ya göre bireyin sergilediği davranışlar, çevresinde gözlemlediği olayları ve başka davranışları model olarak taklit etmesi ile kazanılır. Saldırganlık da tıpkı diğer davranışlar gibi gözlem yolu ile öğrenilir (Bandura, 1977).

Bandura saldırganlık davranışının model alma yolu ile öğrenildiğini kanıtlamak için bir dizi laboratuvar çalışması yürütmüştür. 1960 yılında yürüttüğü çalışmaların birisinde; Ortamda bulunan 2 grup çocuktan ilki, bir yetişkinin durmaksızın plastik bir bebeğe vurduğu ve tekmelediği bir film izlemişlerdir. Filmden hemen sonra çocukların oyun oynaması için serbest zaman verilmiş ve bu sırada davranışları incelenmiştir.

Bu deney sonucunda yapılan davranış analizine göre filmi izleyen ilk gruptaki çocukların, filmi izlemeyen ikinci gruptaki çocuklara göre daha saldırgan bir biçimde oyun oynadıkları, ortamda bırakılan plastik bebeğe filmde gördükleri gibi vurup tekme attıkları tespit edilmiştir (Gerrik ve Zimbardo, 2012).

Bu ve buna benzer araştırmalar sonucunda saldırganlığın öğrenilen bir davranış olduğu hususunda önemli kanıtlar ortaya konulmuştur. Ayrıca model almaya bağlı

olarak saldırganlık davranışının direkt kendisi öğrenileceği gibi buna ek olarak hangi durumlarda, kime karşı, ne zaman, nasıl ve hangi miktarda gösterileceği de öğrenilebilmektedir.

Bandura kuramında, saldırganlığın öğrenilmesinde model alma yönteminin önemine dikkat çekmesine rağmen, model alınan bireyin yapısı ve özelliklerine bağlı olarak, taklit edilme olasılığının da değişkenlik gösterebileceğini vurgulamıştır.

Örnek olarak modelin taklit edilme olasılığını etkileyebilecek özellikleri şöyle sıralayabiliriz;

- Modelin gözleyen kişiyle olan benzerliği
- Modelin sosyal statüsü
- Modelin saygınlığı
- Modelin yaşı ve cinsiyeti
- Modelin sergilediği davranış konusundaki uzmanlığı (Aliyev, 2015)

Bireyin gözlemleyeceği bir saldırganlık davranışının, yukarıda sıralanan tüm bu özelliklere bağlı olarak taklit edilme olasılığı da etkilenebilecektir.

2.1.4.5. Bilişsel yaklaşımlar

Bilişsel yaklaşım kuramcıları saldırganlığı incelerken daha çok bireyin bilişsel gelişimi ve bilişsel yapısı üzerinde durmuşlardır. Bireydeki saldırganlık eğilimini, çocukluk yıllarından itibaren bilişsel süreçlerde meydana gelen değişimleri dikkate alarak açıklamaya çalışmışlardır (Yalçın, 2004).

Saldırganlığın açıklanmasında en önemli bilişsel yaklaşımlardan biri Berkowitz'in ortaya koyduğu "Bilişsel Yeni Çağrışım Modelidir".

Berkowitz (1993)'e göre engellenme, provokasyon, yüksek ses, aşırı sıcaklık ve hoş olmayan kokular gibi durumlar, insanın üzerinde olumsuz etkiler bırakabilir. Bu olumsuz etkiler beraberinde bazı otomatik düşünceleri, anıları ve bazı motor tepkileri de tetiklemektedir. İnsanlar tüm bu tepkiler, anılar ve otomatik düşünceler sonucunda iki tür eğilime sahip olurlar. Bu eğilimler; kaçmak ya da saldırmaktır.

Bu eğilimlerden ilki olan saldırganlık, ilkel bir öfke duygusunu doğururken, ikinci eğilim olan kaçmak ise içerisinde ilkel bir korku duygusunu barındırır.

İnsanların maruz kaldığı istenmeyen bir durumda ortaya çıkan bu iki eğilim, beraberinde farklı bilişsel süreçleri de ortaya çıkarmaktadır. Örneğin saldırganlık eğilimi gösteren bir kişi saldırganlık davranışını; vurma, yaralama, öç alma, öldürme, acı çektirme, silah kullanma gibi benzer nitelikteki durumlarla eşleştirerek, zihninde kodlamaktadır. Zihninde böyle bir kodlama yapan bir kişi bir sonraki istenmeyen durumda da kaçma eğiliminin yerine saldırma eğilimini tekrar etme olasılığını artırmaktadır (Anderson ve ark., 1998).

2.1.4.6. Hümanisttik yaklaşım

Psikologların ve diğer sosyal bilimcilerin en önemli ilgi alanlarından bir tanesi insanın davranışlarının kaynağını açıklayabilmek olmuştur. İnsanların temel yaşam motivasyonunun kaynağı olarak tanımlanan, ihtiyaçlar, arzular, amaçlar ve hedeflerin, doyurulması ya da engellenmesi, iç dünyamızı, kendimiz ve çevremizle ilgili deneyimlerimizi fazlasıyla etkileyebilmektedir (Staub, 2003).

İnsanların yaşamında temel motivasyonlardan biri olan ihtiyaçlar ile ilgili çalışan, Maslow, Murray gibi araştırmacılarının üzerinde sıklıkla durduğu temel ihtiyaçların tatmin edilmesi durumu, insanların öznel iyi oluşu, gelişmesi ve ilerlemesi için gerekli bir olgudur. Bu temel ihtiyaçlar eğer gerektiği şekilde doyurulmazsa, insanlar, kendisine, çevresine ve diğer insanlara zarar verme eğilimde olurlar. Ne zaman bu ihtiyaçlar yeniden doyurulmaya başlarsa o zaman insanlar, pozitif yönde yaşam motivasyonları tekrardan kazanmış olurlar (Staub, 1978).

İnsanların temel ihtiyaçlarını etkileyebilecek, ekonomik problemler, politik çatışma ve kargaşalar, büyük ve hızlı sosyal değişimler gibi zorlu yaşam koşulları, bireyler arasındaki şiddet ve saldırganlık davranışlarında gözle görülür boyutta bir artış meydana getirmektedir. İnsanlar bu tür durumlarda kendi içlerinde gruplaşmalara giderler, temel ihtiyaçlara ulaşmada yaşanan sıkıntılar ve zorlukların sebebi olarak gruplar birbirlerini suçlama eğilimi içerisine girerler ve bütün bunların sonucunda birbirlerine karşı şiddet ve saldırganlık davranışları sergilemeye başlarlar. Bu görüş Berkowitz (1993) engellenme-saldırganlık hipotezi ile tutarlılık gösterse de temelde aynı şey değildir (Staub 2003).

Hümanistlik psikolojide ihtiyaçların temel rolü göz önüne alındığında ihtiyaçları elde etmede yaşanan hayal kırıklığı saldırganlığın ortaya çıkmasındaki temel felsefeyi oluşturmaktadır. Diğer yandan ihtiyaçlar içerisinde yer alan güvenlik ihtiyacı, organizmanın dışarıdan gelebilecek her türlü saldırı ve tehlikelere karşı kendisini korumak için karşı saldırganlık davranışlarını da ortaya çıkarabilir.

İnsanlar ve diğer organizmalar dışarıdan gelebilecek potansiyel zararlara cevap verebilmek için güçlü bir eğilime sahiptir. İnsanların temas içinde olduğu bazı görüntüler, sesler, diğer insanlar ya da yerler bazen, zarar görme ile ilişkili, korku, stres ve saldırganlık davranışlarının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Baron, 1977).

Organizmanın maruz kaldığı saldırı ve saldırı tehditleri, temel ihtiyaçlar içerisinde yer alan güvenlik ihtiyacı için önemli bir engelleyicidir. Bu engellemeyi ortadan kaldırmak için insanların en güçlü ve en etkili yöntemi ise karşı bir saldırganlık davranışı sergilemek olabilir.

2.2. Mutluluk ile İlgili Kuramsal Çerçeve

2.2.1. Pozitif psikoloji

Pozitif psikolojinin, Yunan sofistlerine kadar uzanan bir tarihsel süreci bulunmasına rağmen modern anlamda derli toplu bir şekilde ele alınmasında önemli bir yeri olan Seligman, pozitif duyguları zamana bağlı olarak geçmiş, şimdi ve gelecek olmak üzere 3'e ayırmaktadır:

- Geçmiş zaman; memnuniyet, hoşnutluk, huzur ve övünç gibi kavramları içerisinde barındıran, iyi oluş ve yaşam doyumu olmak üzere iki olguyu kapsamaktadır.
- Şimdiki zaman; mutluluk kavramı üzerinde odaklanmaktadır.
- Gelecek zaman ise; iyimserlik, umut, güven, inanç gibi kavramları kapsamaktadır (Hefferon ve Boniwell, 2014).

Bu üç zamansal ilke üzerine kurulmuş olan pozitif psikoloji, geleneksel psikolojinin çalışma odağından farklı olarak, bireyleri ve toplulukları nelerin güçsüzleştirdiği yerine, nelerin geliştirdiğine odaklanır. Böylece insanların hayatın

içerisinde, olumlu düşünmesine ve olumlu duygulara odaklanmasına önem vermektedir (Seligman, 2002).

Bunlara ek olarak pozitif psikolojin araştırma alanının da olumlu duyguların yanı sıra, mutluluk kavramı ve insanların öznel ve psikolojik iyi oluşu gibi konulara da odaklanılmaktadır.

2.2.2. Duygular

İnsan davranışlarını anlamaya ve açıklamaya çalışan psikoloji biliminin üzerinde durduğu önemli alanlardan biride duygulardır. Latince “emote (hareket)” kelime kökünden türeyen duygu kelimesi temelde, insanların davranışlarını biçimlendiren ve onları sergilemesine olanak veren ana unsurlardan biri olarak tanımlanmaktadır (Goleman, 1996).

Duyguların tanımlanması kadar, yoğunluğu ve kalıcılık süresi de birey açısından önem taşımaktadır. Bireyin duygusal durumu, sağlığını ve fiziksel olarak ne durumda olduğuna ilişkin algısına yön verir. Duygusal uyarıcının varlığı ne kadar uzun sürer ve yarattığı uyarım ne kadar yoğun olursa, ortaya çıkan fiziksel tepkiler de o denli yoğun ve uzun süreli olacaktır. Aynı zamanda bireyin içinde bulunduğu duygusal durumun uzun sürmesi, ruhsal ve fiziksel sağlığını olumlu ya da olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Örneğin midenin büyük oranda asit salgılamasına yol açan yoğun duygusal uyarıcılar midenin iç dokusunu zedeleyebilmektedir (İnanç, Bilgin & Atıcı, 2012).

İnsanların davranışlarında önemli bir yer tutan duyguların sınıflandırılmasına yönelik farklı görüş ve önerileri bulunmasına rağmen ortak sayılabilecek en önemli sınıflandırma, olumsuz duygular ve olumlu duygular olmak üzere iki ana ayrımıdır.

2.2.2.1. Olumsuz duygular

Olumsuz duygular, insanların yaşamları boyunca istemli olarak maruz kalmak istemeyecekleri, maruz kaldıklarında ise kısa veya uzun süreli olarak fizyolojik ve psikolojik sağlıklarını etkileyen duygulara verilen addır.

Tüm bu özelliklere sahip olumsuz duygular kendi içerisinde farklılaşıp çeşitlense de Goleman (1999) temel düzeydeki olumsuz duyguları ve onların alt boyutlarını şu şekilde sıralamıştır;

Korku: Kaygı, kuruntu, sinirlilik, tasa, hayret, şüphe, vicdan azabı, huzursuzluk, çekinme, ürkme, dehşet: patolojik olduğunda ise panik atak ve fobileri içerisine alan duyguları oluşturur.

Üzüntü: Acı, keder, neşesizlik, kasvet, kendine acıma, yalnız hissetme, can sıkıntısı, umutsuzluk: patolojik olduğunda ise şiddetli depresyon ve melankoliyi içerisine alan duyguları oluşturur.

Öfke: Hiddet, içerleme, gazap, tükenme, kızgınlık, sinirlilik, kin, alınganlık, düşmanlık, saldırganlık: patolojik olarak ise ileri düzeyde nefret ve şiddeti içerisine alan duyguları oluşturur.

İğrenme: Hor görme, hoşlanmama, aşağılama, küçümseme, tiksime, nefret etme, itici bulmayı içerisine alan duyguları oluşturur.

Utanc: Suçluluk, mahcubiyet, hayal kırıklığı, pişmanlık, küçük düşürülmeyi içerisine alan duyguları oluşturur.

2.2.2.2. Olumlu duygular

İnsanlar geniş bir duygusal kapasite ile dünyaya gelirler. Bu duygusal kapasite içerisinde olumlu duyguların yerini artırarak sevgi dolu, iyimser ve mutlu bir birey olabilmeleri için güvenli bir ortamda yaşamaları, hoş yaşantılar geçirmeleri ve yakın ilişkiler kurmaları gerekir (İnanç, Bilgin & Atıcı, 2012).

İnsanların yaşamlarında önemli bir yeri olan bu olumlu duyguları ve ilişkili alt boyutlarını, Goleman (1999) şöyle sıralamıştır;

Mutluluk: Sevinç, hoşnutluk, umut, iyimserlik, heyecan, coşku, neşe, huzur ve patolojik olarak da manya durumunu içerisine alan duyguları oluşturur.

Sevgi: Kabul görme, dostluk, güven, iyilik, yakın ilgi, sadakat, hayranlık, tutku, aşk, bağlılığı içerisine alan duyguları oluşturur.

Zevk: Rahatlama, tatmin, haz, eğlenme, gurur, tensel zevk, zindelik ve kaprisi içerisine alan duyguları oluşturur.

İnsanların olumlu duygulara sahip olması ve buna bağlı olarak sürekli bu duyguları tecrübe etmesi, olumsuz duygularından uzaklaşmasına ve psikolojik dayanıklılığını artırmasına sebep olmaktadır. Örnek olarak olumlu bir duygunun tecrübe edilmesi ile beraber, zihnimiz açılma veya genişleme eğilimine girer ve biz olduğundan daha iyi düşünebiliriz. Düşünce yapımızdaki bu genişleme karşılaşabileceğimiz sorunlara yönelik alternatif çözümler üretmemize ve daha üretken bir kişi olmamıza olanak verir (Fredrickson, 2001).

2.2.3. Mutluluk

Mutluluğun ne olduğu ve nasıl ulaşılabileceği konusu pozitif psikolojinin önemli çalışma alanlarından birisidir. Bu konu üzerinde çalışan araştırmacılar mutluluğu tanımlarken, onun anlık yaşanan ve belli bir zaman sonra etkisi geçen olumlu duygulardan biri mi olduğu yoksa tüm olumlu duyguları da içerisinde barındıran geniş ve sürekli bir kavram mı olduğu konusunda farklı görüşler ortaya koymuşlardır.

Bu araştırmacılardan biri olan Franklin (2010) mutluluğu sadece, kısa süreli bir hazzla dayanan ve kişiden kişiye değişebilen, iyi bir kitap okumak, güzel bir içecek yudumlamak ya da hoş bir müzik dinlemek gibi eylemlerle açıklamanın yeterli olmayacağını, bunun yanında yaşamın geneline yayılan öznel bir değerlendirmenin olması gerektiğinden bahsetmektedir.

Mutluluk ile ilgili yapılan bu ve buna benzer görüş ve tanımlardan birçoğunda ise; mutluluk ile aynı anlamda kullanılan ya da mutluluk ile birincil derecede ilişkili olarak tanımlanan *öznel iyi oluş*, *psikolojik iyi oluş* gibi kavramlarla karşılaşılmaktadır.

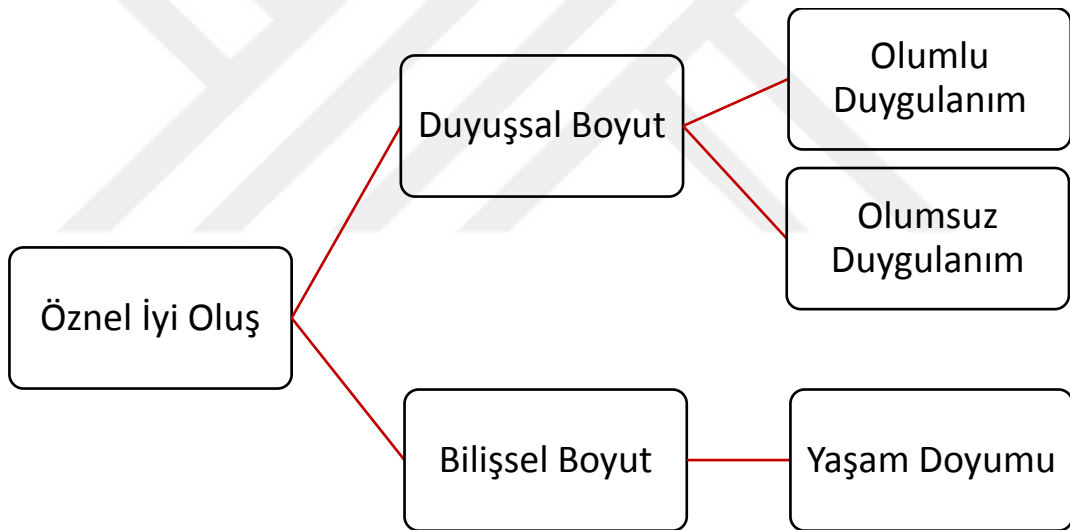
Bu kavramlardan ilki olan öznel iyi oluş, bireylerin yaşamlarından duyduğu memnuniyetin ve mutluluğun, genel ve öznel bir değerlendirilmesi olarak tanımlanırken, psikolojik iyi oluş ise; ruh sağlığı uzmanlarının, bireyin yaşamı ile ilgili değerlendirmeleri ve kararları olarak tanımlanmaktadır (Myers ve Deiner, 1995; Diener, 2000).

Bu çalışmada ise mutluluk ve bireylerin mutluluklarına ilişkin değerlendirmeleri “öznel iyi oluş” kavramına bağlı olarak ele alınmıştır.

2.2.4. Öznel iyi oluş

Mutluluk kelimesinin farklı anlamlar (neşe, sevinç, memnuniyet vb.) içermesi nedeniyle pek çok bilim adamı tarafından mutluluk yerine daha spesifik bir kavram olan öznel iyi-oluş (subjective well-being) kavramı tercih edilmektedir (Diener, 2006; akt. Canbay, 2010).

Literatür incelendiğinde ise mutluluk ile eş anlamlı olarak kullanılan öznel iyi oluşun, 2 boyut ve 3 kavramın üzerinde inşa edildiği görülmektedir. Bu kavramlardan olumlu duygulanım ve olumsuz duygulanım duygusal boyutu oluştururken yaşam doyumu ise bilişsel boyutu oluşturmaktadır (Diener, 1984).

Şekil 2.1. Öznel İyi Oluş Modeli (Diener, 1984)

Diener’in ortaya koyduğu bu modelden yola çıkarak öznel iyi oluşu; bireyin yaşamdan doyum alması ve olumlu duyguları, olumsuz duygulara göre daha fazla yaşaması olarak tanımlayabiliriz (Andrews ve Robinson, 1991; Diener, Oishi & Lucas, 2003).

2.2.5. Öznel iyi oluş ile ilişkili etmenler

Bu bölümde insanların öznel iyilik halini etkileyebilecek olumlu ve olumsuz duygular ile ilişkili olabilecek; genetik farklılık, sağlık durumu, ilişkiler, gelir düzeyi ve son olarak inançlar gibi bireysel ve çevresel etmenlere değinilecektir.

2.2.5.1. Genetik farklılık

İnsanın sahip olduğu kişilik özelliklerinin duygusal tepkilerini etkilediğini söyleyen dinamik denge kuramına göre her insanın mutlu olma ve öznel iyi oluş ile ilgili belli bir denge düzeyi bulunmaktadır (Headey ve Wearing, 1989; akt. Hefferon ve Boniwell, 2014). Yapılan araştırmalar, bu denge düzeyinin yarısının, kişinin miras almış olduğu genetik etkilerden kaynaklandığını gösterirken diğer yarısının ise kariyer, ilişki ve maddi durum gibi çeşitli çevresel faktörlerden kaynaklandığını göstermektedir (Lykken, 2003; akt. Plotnik, 2009).

2.2.5.2. Sağlık durumu

İnsanların mutlu olma durumları ve öznel iyi oluşları sağlık durumlarını olumlu yönde etkileyebilmektedir. Yapılan araştırmalarda yüksek düzeyde olumlu duygular ve mutluluk yaşayan insanların, stresin tetikleyebileceği birçok hastalık durumuna da yakalanma riskinin daha az olduğunu göstermektedir (Hidalgo, Bravo Martínez, Pretell, Postigo & Rabadán, 2010).

Sağlık durumunun dışında düzenli egzersiz ve spor yapmanın da uzun vadede ÖİÖ ve mutluluğu artırabileceği tespit edilmiştir (Arygle, 2001).

2.2.5.3. İlişkiler

İnsanların sosyal ortamlarda arkadaşlarıyla vakit geçirmesi onların mutluluk düzeylerini ve ÖİÖ düzeylerini etkileyebilmektedir. Fowler ve Christakis, (2008)' e göre mutluluk bulaşıcı bir eylemdir ve gün içerisinde mutlu insanlarla beraber olan insanlarda bundan etkilenecek mutlu olabilirler.

Sosyal ortamlar dışında insanların birbirleri ile en fazla zaman geçirdikleri yerler içerisinde bulunan, işyerleri ve okullar gibi kurumlarda kurulan yoğun ve güçlü

ilişkilerin de mutluluğu olumlu yönde etkilediğini söyleyebiliriz (Warr, 1999; Diener ve Lucas, 1999).

Tüm bunlara ek olarak güçlü aile bağları ve aile bireyleri ile geçirilen zamanında mutluluğu tetikleyen unsurlardan biri olduğu görülmektedir (Buss, 2000).

2.2.5.4. Gelir

İnsanların gelir seviyesinin artması, öznel iyi oluşun bileşenlerinden biri olan yaşam doyumunu da, olumlu yönde etkileyebilmektedir (Giovanis, 2015). Bu etki toplum genelinde, gelir düzeyin artmasına bağlı olarak mutluluk seviyesinin de artacağına yönelik genel bir kanıyı ortaya çıkarmıştır.

Fakat yapılan araştırmalarda bu kanıyı değiştirebilecek önemli bulgular elde edilmiştir. Örneğin bir araştırmada, piyangoda büyük paralar kazanan kişilerle piyangoyu kazanmalarından 1 yıl sonra görüşüldüğünde bunlardan birçoğu, maddi güvenlik, yeni eşyalar, daha fazla boş zaman ve erken emeklilik gibi olumlu değişimlerden söz etmiştir. Fakat mutluluk seviyelerini derecelendirmeleri istendiğinde ise piyangoyu kazanmadan önceki zamana göre daha fazla mutlu olmadıkları rapor edilmiştir (Diener ve Diener, 1996).

2.2.5.5. İnançlar

Dini inançlar insanların, yaşamını düzenlemesi ve anlaması, yaşamdan sonra ne olacağına ilişkin sorularını cevaplandırması ve buna bağlı olarak umutsuzluk ve karamsarlık gibi mutsuzluğa yol açabilecek durumların ortaya çıkmasını engellemede önemli bir rol üstlenmektedirler (Carr, 2004).

Buna örnek olarak Kuzey Amerika da yapılan bir çalışmada dini aktivitelerde bulunan ve belli bir inanca sahip insanların, herhangi bir inanca sahip olmayan insanlara göre daha mutlu oldukları tespit edilmiştir (Myers, 2000).

2.3. Konuyla İlgili Belli Başlı Araştırmalar

Literatür incelendiğinde “saldırganlık” ve “mutluluk” değişkenleri üzerinde ayrı ayrı olmak üzere farklı zaman dilimleri kapsayan ve farklı dillerde birçok araştırma

bulunmasıyla birlikte bu iki değişkenin üniversite öğrencileri örneklemini üzerinde birbirleri ile ilişkilerini ele alan ve inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanılamamıştır.

2.3.1. Saldırganlık ile ilgili yapılan araştırmalar

Bu bölümde yerli ve yabancı literatür incelenerek, saldırganlık üzerine son yıllarda yapılmış olan belli başlı araştırmalara yer verilmiştir.

Qian, Tian, Yang ve Zhang'ın (2013) 94 Çinli üniversite öğrenci ile yaptığı çalışmada, saldırganlık ve şiddet içerikli resimlere maruz kalmanın örtük saldırganlığı tetikleyip tetiklemediği incelenmiştir. Sonuçlara göre saldırgan içerikli resimlere maruz kalan öğrenciler, maruz kalmayan öğrencilere göre örtük saldırganlığı destekleyen şiddet ve saldırganlık uyaranları ile ilgili kelime ve sözcüklere karşı daha duyarlı olduğu bulunmuştur.

Marsh, McGee ve Williams'ın (2014) Yeni Zelanda'da okullardaki okul iklimi ve bu iklimin saldırgan tutum ve davranışlarla ilişkisine yönelik, öğretmen, ebeveyn ve öğrencilerin algısını incelediği çalışmada, öğretmen-öğrenci arasındaki ilişkisinin geliştirilmesinin, okullardaki fiziksel saldırganlık davranışlarının azaltılmasında önemli bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur.

Garcia- Sancho, Salguero ve Fernandez- Berrocal'ın (2014) duygusal zeka ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi incelemek için yaptığı literatür çalışmasında iki kavram arasında İngilizce ve İspanyolca olarak yapılmış 19 çalışma incelenmiştir. Yapılan bu literatür çalışmasında yüksek duygusal zekaya sahip insanların daha az saldırganlık davranışı gösterdiği tespit edilmiştir.

Teng, Liu ve Guo'nun (2015) yüksek ya da düşük benlik saygısının yüksek saldırganlık düzeyi ile ilişkili olup olmadığını belirlemek için 82.358 Çinli öğrenciyi ve 52 çalışmayı baz alan meta analiz çalışmasında saldırganlık ile benlik saygısı arasında orta düzeyde negatif yönlü bir korelasyon değeri bulunmuştur. Bu sonuca göre düşük benlik saygısının saldırganlığın alt faktörleri olan (fiziksel, öfke, düşmanlık, örtük ve açık saldırganlık) türleri ile ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Çelik ve Kocabıyık 'ın (2014) 18-33 yaş aralığında ki 426 genç yetişkin üzerinde yaptığı araştırmada cinsiyet ve bilişsel duygu düzenleme tarzların saldırganlık

ifade biçimleri üzerindeki etkisini incelenmiş elde edilen bulgulara göre cinsiyet ve bilişsel duygu düzenleme tarzlarının birlikte fiziksel ve sözel saldırganlık üzerinde yordayıcı etkisinin olduğu, saldırganlıktan kaçınma ve dürtüsel saldırganlık alt boyutlarında ise yalnızca bilişsel duygu düzenleme tarzlarının yordayıcı bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Aydın ve Akgün'ün (2014) ergenlerin reaktif ve proaktif saldırganlık düzeylerinin, öfke ve narsisizm ile ilişkili olup olmadığını incelemek için 506 öğrenci üzerinde yaptığı çalışmada, sürekli öfke ve dışa yönelik öfkenin reaktif saldırganlığı yordadığı sonucuna varılmıştır. Proaktif saldırganlık ise narsisizmin sömürü boyutu ile pozitif yönde ilişkili iken üstünlük boyutu ile negatif yönde ilişkili bulunmuştur.

Türk ve Türnüklü'nün (2016) yaptığı deneysel bir çalışmada akran arabuluculuk eğitiminin lise öğrencilerinin çatışma çözme becerileri, empatik eğilim ve saldırganlık düzeyleri üzerindeki etkisini incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre akran arabuluculuk eğitiminin yapıcı çatışma çözme becerileri geliştirmede ve saldırganlığı azaltmada etkili bir yol olduğu bulunmuştur.

Karataş'ın (2012) 268 eğitim fakültesi öğrencisi üzerinde yaptığı çalışmada kontrol odağı, saldırganlık ve çok boyutlu mükemmeliyetçilik arasında ilişki olup olmadığını incelemiş ve sonuç olarak öğrencilerin dış kontrol düzeyleri arttıkça saldırganlıklarının ve mükemmeliyetçiliklerinin arttığı, iç kontrol düzeyleri arttıkça saldırganlıklarının ve mükemmeliyetçiliklerinin de azaldığı kanısına varılmıştır.

Kaplan ve Aksel'in (2013) ergenlik çağındaki 1424 öğrenci ile yürüttüğü çalışmada bağlanma ve saldırganlık arasındaki ilişki incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre ebeveyne güvensiz bağlanma ve saldırganlık arasında empati düzeyinin koruyucu bir faktör olması ile birlikte güvensiz bağlanan ergenlerin daha yüksek saldırganlık puanı aldıkları görülmüştür.

Yavuzer ve Üre'in (2010) yaptığı araştırmada saldırganlık puanı yüksek 9. sınıf öğrencileri içinden 12 kişiden oluşan iki deney ve bir kontrol olmak üzere üç grup oluşturulmuş ve deney gruplarına psiko - eğitim programı uygulanarak saldırganlık üzerindeki etkisini incelemiştir. Birinci deney grubunda yer alan öğrencilere 12 oturumluk “Ergenlere Yönelik Psiko-Eğitim Programı” ve öğretmenlerine “Öğretmenlere Yönelik Psiko-Eğitim Programı” uygulanmıştır. İkinci deney grubunda

yer alan öğrencilere yine 12 oturumluk “ Ergenlere Yönelik Psiko-Eğitim Programı” uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre ilk deney grubunda uygulanan program öğrencilerin toplam saldırganlık, fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık ve dolaylı saldırganlık puanlarını azaltmada etkili olduğu bulunmuştur. İkinci deney grubunun öğrencilerinde uygulanan program ise saldırganlık toplam, fiziksel saldırganlık, öfke ve düşmanlık puanlarını azaltmada etkili olduğu ve bunun yanı sıra sözel ve dolaylı saldırganlık puanlarını azaltmada etkili olmadığı bulunmuştur.

Castillo, Salguero, Fernandez-Berrocal & Balluerka'nın (2013) ergenlik çağındaki öğrenciler üzerinde yaptığı deneysel çalışmada duygusal zeka eğitim programına tabi tutulan öğrencilerin daha az öfke, düşmanlık ve nihayetinde sözel ve fiziksel saldırganlık gösterdikleri saptanmıştır. Ayrıca programa tabi tutulan öğrenciler arasında empatik becerilere yönelik erkek öğrenciler lehine olumlu sonuçlar elde edilmiştir.

Onishi, Kawabata, Kurokawa & Yoshida'nın (2012) 10-12 yaş grubundaki 240 Japon öğrenciden oluşan bir grupta yaptığı çalışmada yapısal eşitlik modeli kullanılmış ve narsistik kişilik özelliği ile ilişkisel saldırganlık arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Fite, Raine, Stouthamer-Loeber, Loeber & Pardini'nin (2010) 16 yaşından 26 yaşına kadar 10 yıl boyunca 335 genci incelemiş ve yapılan yol analizi sonucunda özellikle yetişkinlik çağında yaşanan kaygılar yüzünden reaktif saldırganlık ile negatif duygusallık anlamlı düzeyde ilişkili bulunmuştur. Bu durumun aksine proaktif saldırganlık ise daha çok bireyin psikopatolojik özellikleri ve anti sosyal davranışları ile ilişkili bulunmuştur.

Dervent, Arslanoğlu & Şenel'in (2010) yaptığı çalışmada lise öğrencilerin sportif aktivitelere katılmaları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiş ve elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin sportif faaliyetlere katılması saldırganlığı azaltmadığı ancak atılganlık özelliklerini artırdığı sonucuna varılmıştır. Aynı çalışmada spor yapan kız öğrencilerin spor yapan erkek öğrencilere göre daha atılgan oldukları bulunmuştur.

Madran ve Çakılcı'nın (2014) çok oyunculu çevrimiçi video oyunu oynayan 18-40 yaş aralığında ki 205 kişiyle yaptığı çalışmada katılımcıların saldırganlık puanları ile

çevrimiçi video oyunu oynama bağımlılığın puanları arasında yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu bulgusu elde edilmiştir.

Arslandoğlu (2012) tarafından yapılan bir çalışmada , Beden Eğitimi Spor Yüksek Okulunun, Öğretmenlik, Yöneticilik, Antrenörlük, Rekreasyon bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerinin bölümlerine göre saldırganlık puanları incelenmiş ve öğrenim görülen bölümler ile saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Yıldız ve Erci'in (2011) ergenlik çağındaki 525 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmaya göre cinsiyet ve saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş ve bu bulguya göre erkek öğrencilerin kızlara göre daha saldırgan tutuma sahip oldukları sonucuna varılmıştır. Aynı araştırmanın diğer bulgularına göre ergenlik çağındaki öğrencilerin yaşları arttıkça daha fazla saldırganlık davranışı sergiledikleri sonucuna varılmıştır. Araştırmanın son bulgularında ise; anne babaların tutumları ile ergenlik çağındaki öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur. Buna göre anne babası otoriter ve ilgisiz tutuma sahip olan öğrencilerin saldırganlık eğiliminin yüksek olduğu, anne babası demokratik tutuma sahip öğrencilerin ise saldırganlık eğiliminin düşük olduğu sonucu elde edilmiştir.

Yapılan literatür taramasında doğrudan saldırganlık ve mutluluk arasındaki ilişkileri inceleyen bir araştırmaya rastlanılamamıştır. Bu yüzden güncel çalışmalar gözeticilerle 2010 ile 2016 yılları arasındaki saldırganlık ile çeşitli değişkenler arasında yapılmış ve yukarıda özetlenen belli başlı 17 araştırma incelenmiştir. Yapılan araştırmalar yöntemsel olarak ele alındığında 11 araştırmanın bu araştırmada da kullanılan betimsel yöntemi kullandığı, 5' inin ise deneysel yöntemi kullandığı saptanmıştır. Son olarak 1 tanesinin ise yöntem olarak literatür taraması yaptığı belirlenmiştir.

2.3.2. Mutluluk ile ilgili yapılan araştırmalar

Bu bölümde yerli ve yabancı literatür incelenerek mutluluk veya bir diğer adı ile öznel iyi oluş üzerine yapılmış ve son yıllarda yayınlanmış araştırmalara yer verilmiştir.

Gülcan'ın (2014) 394 üniversite öğrencisi ile yaptığı çalışmada, iyimserliğin mutluluk ve yaşam doyumu üzerindeki etkisi incelemiş ve elde edilen bulgulara göre

iyimserliğin mutluluk ve yaşam doyumu ile pozitif yönde ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Aynı çalışmanın diğer bulgularına göre mutluluk ve yaşam doyumu bireylerin yaş, cinsiyet, medeni durum ve öğrenim gördükleri sınıf değişkeninden etkilendiği bulunmuştur.

Toprak (2014) yaptığı çalışmada ergenlik çağındaki 477 öğrenci üzerinde psikolojik sağlık ve psikolojik ihtiyaç doyumunun mutluluk ve yaşam doyumunu yordayıp yordamadığını incelemiş ve elde edilen bulgulara göre psikolojik ihtiyaç doyumunun ve psikolojik sağlamlığın, mutluluk ve yaşam doyumu değişkenlerini anlamlı bir şekilde yordadığı sonucuna varılmıştır.

Aypay ve Eryılmaz'ın (2011) yaptığı çalışmada 373 lise öğrencisi örneklem alınarak lise öğrencilerinin öznel iyi oluşları ile (mutluluk) okul tükenmişlikleri arasındaki ilişki incelenmiş ve elde edilen sonuçlara göre öğrencilerin okula ilgi kaybı ve aileden kaynaklı tükenmişlik düzeyleri yükseldikçe öznel iyi oluş düzeylerinin ise düştüğü belirlenmiştir.

Doğan'ın (2012) kişilik özellikleri ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkileri incelemek için yaptığı çalışmada, 18-61 yaş aralığında ki 261 yetişkin birey kullanılmış ve elde edilen sonuçlara göre nevrotik kişilik özelliği ile öznel iyi oluş arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Diğer kişilik özellikleri olan dışadönüklük, sorumluluk, yumuşak başlılık ve deneyime açıklık özellikleri ile öznel iyi oluş arasında ise pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Yine bu araştırmanın sonuçlarına göre nevrotik kişilik özelliği öznel iyi oluşu negatif yönde yordarken, dışadönüklük kişilik özelliği ise öznel iyi oluşu pozitif yönde yordadığı sonucuna varılmıştır.

Gudmundsdóttir, Ásgeirsdóttir, Huppert, Sigfúsdóttir, Valdimarsdóttir & Hauksdóttir' in (2015) 2000 ile 2010 yılları arasında İzlanda da yaşayan ergenlerin ekonomik krizden nasıl etkilendiğini incelediği çalışmasında yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre cinsiyet, yaş, aile yapısı, ailenin eğitim düzeyi, aile ile geçirilen zaman ve duygusal destek değişkenlerinin tümünün, mutluluğun % 13'ünü açıkladığı bulunmuştur. Elde edilen bu bulgular doğrultusunda yukarıda sayılan değişkenlerin ergenlerin mutluluk düzeylerini büyük ölçüde etkilediği görüşü ortaya konulmuştur.

Otake ve Kato (2016) 299 Japon üniversite öğrencisine öznel mutluluk ölçeği ve yemek yemeye yönelik tutumlar ölçeği uygulamış ve elde edilen sonuçlara göre günlük

yaşamda yüksek mutluluk seviyesine sahip olan öğrencilerin düşük mutluluk seviyesinde olanlara göre, haz almak için yemek yeme eğilimleri daha yüksek bulunmuştur.

Ronen, Hamama, Rosenbaum & Mishely-Yarlap'ın (2014) ergenlerde öznel iyi oluşu belli değişkenler açısından incelediği çalışmada, 13-17 yaş aralığında ve ergenlik çağındaki 380 İsrailli birey kullanılmış ve elde edilen sonuçlara göre yaşı daha genç olan ergenlerin öznel iyi oluş düzeyleri yaşı ileri olan ergenlere göre daha yüksek bulunmuştur. Yine aynı araştırmanın bulgularına göre tahmin edilenin aksine cinsiyetin öznel iyi oluş düzeyi üzerinde herhangi bir etkisi saptanamamıştır.

Minkov ve Bond'un (2016) yaptığı bir çalışmada sosyoekonomik, genetik ve iklimsel faktörlerin, ulusların mutluluk düzeylerindeki farklar arasındaki ilişkiyi incelemiş ve iklimsel faktörlerin ekonomik refah ve büyüme, hukuk kuralları ve serotonin hormonu taşıyan genlerin aksine ulusların mutluluk düzeyindeki farklılıklar ile önemli düzeyde ilişkili olduğunu bulmuştur.

Doğan ve Eryılmaz'ın (2013) benlik saygısı ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkileri incelediği çalışmada örneklem olarak 191 üniversite öğrencisi kullanılmış ve elde edilen bulgulara göre benlik saygısı ve öznel iyi oluşun pozitif yönde ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlara ilaveten benlik saygısının öznel iyi oluşu pozitif yönde ve anlamlı düzeyde yordadığı sonucu da elde edilmiştir.

Çevik ve Yıldız'ın (2016) 303 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada umutsuzluk ile mutluluk arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık rolü incelenmiş ve elde edilen sonuçlara göre benlik saygısı ile mutluluk arasında olumlu yönde ve anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur. Yine elde edilen sonuçlar doğrultusunda umutsuzluk ile mutluluk arasındaki ilişkiye benlik saygısının aracılık ettiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Çirkin ve Göksel'in (2016) mutluluk ve yaşam doyumunun gelir ve çeşitli ekonomik değişkenlerden nasıl etkilendiğini incelediği çalışmada elde edilen bulgulara göre gelir seviyesindeki artış, kişinin mutlu olma durumu ile istatistiki olarak anlamlı bulunamamış fakat yüksek yaşam doyumu seviyesine sahip olma olasılığı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar elde edilmiştir.

Vera-Villarroel, Celis-Atenas, Vez, Lillo, Bello, Diaz & López'in (2012) 18-29 yaş aralığında ki 520 Latin Amerikalı yetişkin üzerinde yaptığı çalışmada cinsiyet, sosyoekonomik düzey, yaş, eğitim seviyesi gibi sosyodemografik özelliklerin mutluluk ile ilişkisi incelenmiş ve elde edilen sonuçlara göre yaşı fazla olan örneklemelerin mutluluk seviyesi daha düşük bulunmuş bunun aksine sosyoekonomik seviyesi yüksek olan insanların ise mutluluk seviyesi daha yüksek bulunmuştur. Araştırmanın bir diğer bulgusu olan cinsiyet değişkeni ile mutluluk değişkeni arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Gökler, Gürkan ve Tasdan'ın (2015) yaptığı bir çalışmada 326 üniversite öğrencisi örnekleminde, okuldaki yaşam kalitesi ile mutluluk arasındaki ilişki incelenmiş ve elde edilen sonuçlar doğrultusunda okul yaşamındaki kalite olgusunun mutluluğun önemli bir yordayıcısı olmadığı kanısına varılmıştır. Yine elde edilen sonuçlara göre mutluluğun, öğrencilerin üniversitede öğrenim gördükleri fakültelere göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı sonucuna varılmıştır.

Ali, Ambler, Strydom, Rai, Cooper, McManus, Weich, Meltzer, Dein & Hassiotis'in (2013) 16 yaşın üzerindeki 6870 yetişkin üzerinde yaptığı çalışmada zeka düzeyleri ile mutluluk arasındaki ilişki incelenmiş ve elde edilen sonuçlara göre IQ (zeka düzeyi) düşük olan bireylerin mutluluk düzeyleri, IQ seviyesi yüksek olan bireylerden daha düşük bulunmuştur.

Yapılan literatür taramasında doğrudan mutluluk ve saldırganlık arasındaki ilişkileri inceleyen bir araştırmaya rastlanılamamıştır. Bu yüzden güncel çalışmalar gözeticilerle 2011 ile 2016 yılları arasındaki mutluluk ile çeşitli değişkenler arasında yapılmış ve yukarıda özetlenen belli başlı 14 araştırma incelenmiştir. Yapılan araştırmalar yöntemsel olarak ele alındığında araştırmaların tümünün, bu araştırmada kullanıldığı gibi betimsel yöntemi kullandığı saptanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın desenine (modeli), evren ve örneklemine, verilerin toplanma sürecine, verileri toplamak için kullanılan araçlara ve son olarak verilerin çözümlenmesine yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Deseni

Bu araştırma, üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ile mutluluk düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek için, ilişkisel tarama modellerinden, yordayıcı korelasyonel tarama türü kullanılarak hazırlanmış bir çalışmadır.

Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle belirtmeyi amaçlayan araştırma yaklaşımları olarak tanımlanmaktadır. Tarama modellerinde önemli olan var olanı değiştirmeye kalkmadan gözlemleyebilmektir. İlişkisel tarama modelleri ise iki ya da daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. (Karasar, 2012).

Çalışmada kullanılan ilişkisel tarama modellerinin bir türü olan yordayıcı korelasyonel çalışmalar ise, birden çok değişken arasında bazı ilişki türü ya da türlerinin ne dereceye kadar var olduğunu bulmaya çalışır. Yordayıcı korelasyonel desenler temel olarak, çalışmada bulunan değişken sayısına göre ikiye ayrılır. Eğer çalışmada tek bir yordayıcı değişken var ise tek faktörlü yordayıcı korelasyonel desen, iki ve daha fazla yordayıcı var ise çok faktörlü yordayıcı desen olarak adlandırılmaktadır (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014, s. 15-16). Bu çalışmada kullanılan yordayıcı değişken ise bir tanedir.

3.1. Araştırmanın Evreni

Bu araştırmada genel evrene ulaşmanın güç olması sebebiyle çalışma evreni kullanılmıştır. Bu doğrultuda Araştırmanın çalışma evreni, 2014-2015 öğretim yılı bahar döneminde Atatürk Üniversitesine bağlı 16 fakülte de öğrenim gören 33854 öğrenciden oluşmaktadır.

3.2. Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın örneklem grubu, çalışma evreninden tabakalı örnekleme yöntemi ile seçilen Atatürk Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrencilerinden oluşmaktadır. Öncelikle tabakalı örnekleme yöntemine bağlı olarak, Atatürk Üniversitesi'nin İlahiyat, Edebiyat, Fen, Sağlık Bilimleri, İletişim, Eczacılık, Tıp, İkt. İdr. Bilimler, Hukuk, Ziraat, Veterinerlik, Eğitim, Dişçilik, Mimarlık, Mühendislik ve Güzel Sanatlar Fakülteleri olmak üzere 16 fakültesi birer tabaka olarak kabul edilmiş daha sonra basit seçkisiz örnekleme yöntemi ile uygulama yapılacak öğrenciler belirlenmiştir. Uygulanılan bu yöntem sayesinde Atatürk Üniversitesi'nin farklı fakültelerinde öğrenim gören öğrenciler araştırma kapsamına dahil edilerek veri seti zenginleştirilmiştir.

Araştırmanın örneklem büyüklüğünün belirlenirken homojen bir yapıda olmayan evren için % 95 güven aralığında, $\pm$ % 5 örnekleme hatası ile gerekli örneklem büyüklüğü $n = 384$ olarak hesaplanmıştır (Salant ve Dillman, 1994).

Örneklemin temsil oranını arttırabilmek için ve çalışma evreni içerisindeki yoğunluklar dikkate alınarak yeterli örneklem sayısı önce 600 kişi olarak belirlenmiş daha sonra fakülte değişkenleri arasında parametrik test yapabilmek için taban sayı olarak bilinen 30 örneklem sayısı gözetilerek bir fakülteden seçilen örneklem sayısı 32 kişiyle sabitlenmiştir (Büyüköztürk, 2002). Tüm bunların sonucunda da toplam örneklem sayısı 776 kişi olarak belirlenmiştir Evren içerisindeki yoğunluklarına göre örneklem hesaplamaları ve üniversitelere ait toplam öğrenci sayıları ise Tablo 3.1. de verilmiştir.

Tablo 3.1.

Örneklem Tablosu

	Atatürk Üniversitesi'nin Fakülteleri	Atatürk Üniversitesi Fakültelerin Toplam Öğrenci Sayıları	Fakültelerin Genel Toplamda Sahip Olduğu Öğrencilerin Yüzdelik Dilimi (%)	600 Kişilik Örneklem Büüklüğünde % Dilime Göre Fakülte Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Parametrik Test Yapabilmek İçin Asgari Düzeyde Alınan <u>Nihai</u> Örneklem Sayısı
1	İlahiyat Fakültesi	3304	% 0.10	60	60
2	Edebiyat Fakültesi	5767	% 0.17	102	102
3	Fen Fakültesi	1969	% 0.06	36	36
4	Sağlık Bilimleri Fakültesi	948	% 0.03	18	32
5	İletişim Fakültesi	1394	% 0.04	24	32
6	Eczacılık Fakültesi	317	% 0.01	6	32
7	Tıp Fakültesi	1133	% 0.03	18	32
8	İkt. İdr. Bil. Fakültesi	3304	% 0.10	60	60
9	Hukuk Fakültesi	651	% 0.02	12	32
10	Ziraat Fakültesi	1666	% 0.05	30	32
11	Veterinerlik Fakültesi	319	% 0.01	6	32
12	Eğitim Fakültesi	7517	% 0.22	132	132
13	Dişçilik Fakültesi	554	% 0.02	12	32
14	Mimarlık Fakültesi	229	% 0.01	6	32
15	Mühendislik Fakültesi	3969	% 0.11	66	66
16	Güzel Sanat. Fakültesi	813	% 0.02	12	32
	Genel Toplam	33854	% 100	600	776

Araştırmanın örnekleme ilişkin demografik bilgiler ise Tablo 3.2’de verilmiştir.

Tablo 3.2.

Örneklemle İlgili Demografik Bilgiler

Kişisel Bilgilerin Dağılımı		N	%
Sınıf	1	169	21,8
	2	43	5,5
	3	32	4,1
	4	447	57,6
	5	85	11,0
Cinsiyet	Kız	468	60,3
	Erkek	308	39,7
Fakülteler	İlahiyat	60	7,7
	Edebiyat	102	13,1
	Fen	36	4,6
	Sağlık Bilimleri	32	4,1
	İletişim	32	4,1
	Eczacılık	32	4,1
	Tıp	32	4,1
	İktisadi İdari Bil.	60	7,7
	Hukuk	32	4,1
	Ziraat	32	4,1
	Veterinerlik	32	4,1
	Eğitim	132	17,0
	Diş Hekimliği	32	4,1
	Mimarlık	32	4,1
	Mühendislik	66	8,5
	Güzel Sanatlar	32	4,1
Yetiştikleri Çevre	Köy	119	15,3
	Kasaba	26	3,4
	İlçe	201	25,9
	Şehir	169	21,8
	Büyükşehir	261	33,6

Örnekleme oluşturan öğrencilerin özelliklerini yorumlayacak olursak;

Öğrencilerin % 21,8'i 1.sınıf, % 5,5'i 2.sınıf, % 4,1'i 3.sınıf, % 57,6'sı 4.sınıf % 11 ise 5 sınıfta öğrenim görmektedirler. Örneklem grubu içerisinde üniversite 4. sınıf öğrencilerin ağırlıklı olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin % 60,3'ü kızlardan ve % 39,7'si erkeklerden oluşmaktadır. Örneklem grubunu içerisinde kız öğrencilerin ağırlıklı olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin % 7,7'i İlahiyat Fakültesinde, % 13,1'i Edebiyat Fakültesinde, % 4,6'sı Fen fakültesinde, % 4,1'i Sağlık Bilimleri Fakültesinde, % 4,1'i İletişim Fakültesinde, % 4,1'i Eczacılık Fakültesinde, % 4,1'i Tıp Fakültesinde, % 7,7'si İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde, % 4,1'i Hukuk Fakültesinde, % 4,1'i Ziraat Fakültesinde, % 4,1'i Veterinerlik Fakültesinde, % 17,0'si Eğitim Fakültesinde, % 4,1'i Diş Hekimliği Fakültesinde, % 4,1'i Mimarlık Fakültesinde, % 8,5'i Mühendislik Fakültesinde son olarak % 4,1 ise Güzel Sanatlar Fakültesinde öğrenim görmektedirler. Örneklem grubu içerisinde Eğitim Fakültesi ve Edebiyat Fakültesi öğrencilerin ağırlıklı olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin % 15,3'ü köyde, % 3,4'ü kasabada, % 25,9'u ilçede, % 21,8'i şehirde % 33,6'sı ise büyükşehirde yetişmişlerdir. Örneklem grubu içerisinde Büyükşehirde yetişmiş öğrencilerin ağırlıklı olduğu görülmektedir.

3.3. Araştırma Kapsamında Kullanılan Veri Toplama Araçları

Araştırmada elde edilen veriler için iki ayrı ölçme aracı ve bir kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Üniversite öğrencilerinin mutluluk düzeylerini belirlemek için “Oxford Mutluluk Ölçeği”, üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeylerini belirlemek için “Saldırganlık Envanteri” ve üniversite öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülte, sınıf düzeyi, cinsiyet ve yetiştikleri çevre ile ilgili bilgilerini toplamak amacıyla da “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır.

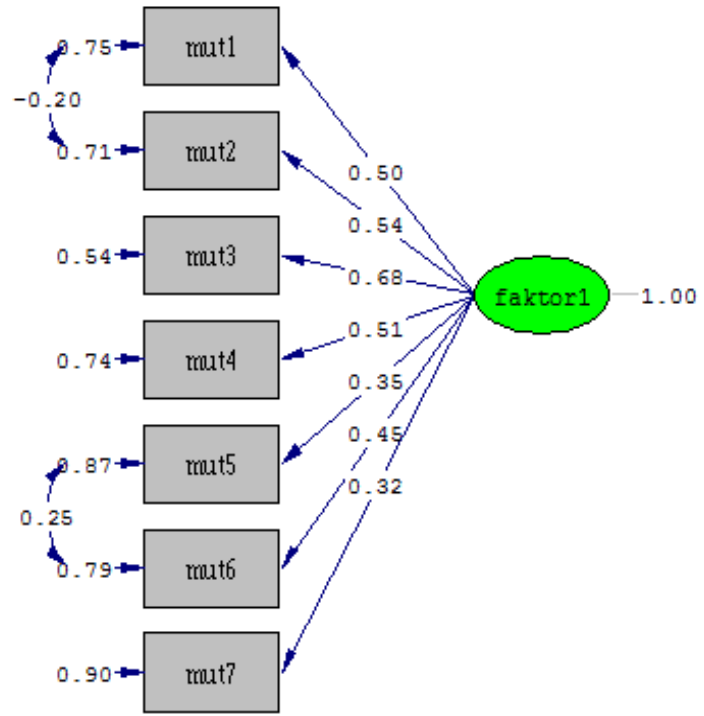
3.3.1. Oxford mutluluk ölçeği

Oxford mutluluk ölçeğinin orijinal formundan Türkçeye uyarlaması Doğan ve Çötök (2011) tarafından yapılmıştır. İlk etapta 8 maddeden oluşan ölçek yapılan madde

analizi sonucunda 1 madde toplam korelasyon değeri .30' dan düşük olması nedeniyle ölçekten çıkarılmış ve sonraki işlem adımları elde kalan 7 madde üzerinden yürütülmüştür. Bu 7 maddeye açımlayıcı faktör analizi yapılmış ve öz-değeri 2.782 olan ve toplam varyansın % 39.74' ünü açıklayan tek faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Daha sonra ölçeğin tek faktörlü yapısını sınamak için doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve ölçeğin uyum iyiliği indeks değerleri: $\chi^2/df=2.77$, AGFI=0.93, GFI=0.97, CFI=0.95, NFI=0.92, IFI=0.95, RMSEA=0.074 olarak bulunmuştur. Ölçeğin güvenilirliği için iç tutarlık ve test tekrar test katsayısı incelenmiş ve ölçeğin Cronbach Alpha katsayısının .74 ve test tekrar test katsayısının ise .85 olduğu bulunmuştur. Tek alt boyutlu ve 2 ters maddeden oluşan ölçekte her bir maddeden alınan puanların yüksekliği mutluluk ile ilgili olumlu bir duruma işaret etmektedir.

Daha önce uyarlanmış ve yukarıda belirtilen şekilde analiz değerleri elde edilmiş olan Oxford mutluluk ölçeğinin, araştırma için uygunluğunu ve tatmin edici bir iç tutarlılık katsayısına sahip olup olmadığını belirlemek için yapılan güvenilirlik analizlerden biri olan Cronbach Alpha değeri, bu araştırmadaki 776 kişilik örneklem üzerinde tekrardan hesaplanmıştır. Yapılan bu analiz sonucunda Alpha değeri .67 olarak belirlenmiştir. Alpar'a (2012) göre Alpha katsayısı (.60 - .79) aralığında bulunan bir test oldukça güvenilir olarak adlandırılmaktadır. Buna bağlı olarak ölçekten elde edilen .67 değerindeki Cronbach Alpha değeri, bu araştırma kapsamında Oxford mutluluk ölçeğinin güvenilirliği için yeterli bir değerdir.

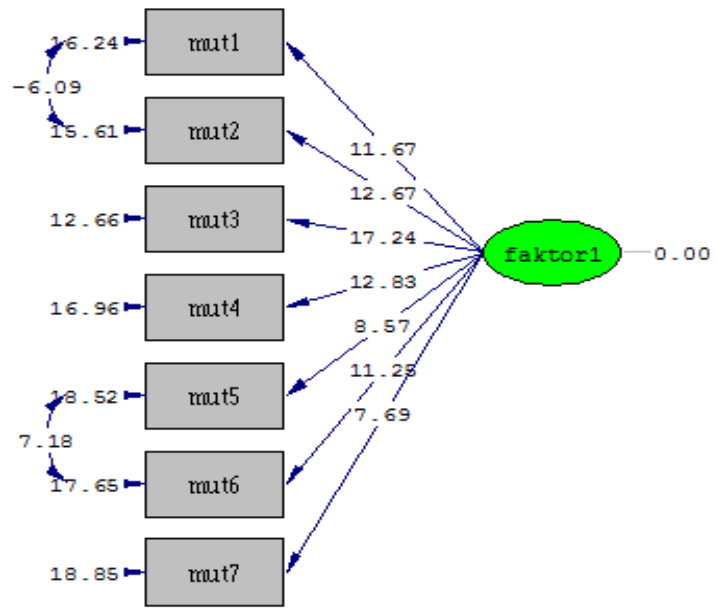
Ölçeğin bu araştırmada yapı geçerliliğini incelemek için ise yine araştırmada kullanılan 776 kişilik örneklem üzerinde DFA (Doğrulayıcı Faktör Analizi) yapılmış ve standart çözümlmeleri gösteren, modele ilişkin ilk çıktı şekil 3.1' de t değerlerini gösteren ikinci çıktı şekil 3.2' de son olarak uyum indekslerine ilişkin çıktı ise Tablo 3.3 de verilmiştir.

Chi-Square=37.45, df=12, P-value=0.00019, RMSEA=0.052

Şekil 3.1. Oxford Mutluluk Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi Standart Çözümler Çıktısı

Şekil 3.1 incelendiğinde, DFA analizinde 1-2 ve 5-6 maddeleri arasında modifikasyon işlemi yapılmıştır. Bu modifikasyonlara bağlı olarak modelin daha iyi uyum gösterdiği gözlenmiştir. Tek faktörlü olan ölçeğin madde faktör yüklerin ise .32 ile .68 arasında değiştiği görülmektedir. Elde edilen bu bulgular doğrultusunda ölçeğin madde faktör yüklerinin iyi düzeyde olduğu söylenebilir.

Chi-Square=37.45, df=12, P-value=0.00019, RMSEA=0.052

Şekil 3.2. Oxford Mutluluk Ölçeği Doğrulamalı Faktör Analizi T Değerleri Çıktısı

Standart çözümlerden sonra Şekil 3.2.'de faktörler ve maddeler arasındaki t değerlerine bakılmıştır. Jöreskog ve Sörbom (1996) t değerleri gösteren oklarda kırmızı renk bulunmaması halinde tüm maddelerin .05 düzeyinde anlamlı olacağını ifade etmektedir. Şekil 3.2'ye bakıldığında t değerlerinde herhangi bir kırmızı ok bulunmamaktadır. Buna bağlı olarak tüm maddelerin .05 düzeyinde anlamlı olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 3.3.

Ölçme Modeli Uyum İyiliği İndeksleri

Uyum İndeksi	Hesaplanan Uyum İndeksi	Kabul Edilebilir Uyum İndeksi *	Mükemmel Uyum İndeksi *
χ^2	37,45		
Sd	12		
χ^2 / Sd	3,12	$\chi^2 / Sd \leq 5$	$\chi^2 / Sd \leq 2$
GFI	0.99	$.90 \leq GFI < .95$	$.95 \leq GFI \leq 1.00$
NFI	0.96	$.90 \leq NFI < .95$	$.95 \leq NFI \leq 1.00$
CFI	0,97	$.90 \leq CFI < .95$	$.95 \leq CFI \leq 1.00$
RMSEA	0,052	$.05 < RMSEA \leq .08$	$0 \leq RMSEA \leq .05$
SRMR	0,033	$.05 \leq SRMR \leq .08$	$0 \leq SRMR \leq .05$

*Kabul edilebilir ve Mükemmel uyum indeksleri aralık değerleri (Hu ve Bentler, 1999).

Bu ölçme modeline ilişkin uyum indeksleri incelendiğinde; test edilen modelin onaylandığı ve iyi uyum verdiği söylenebilir.

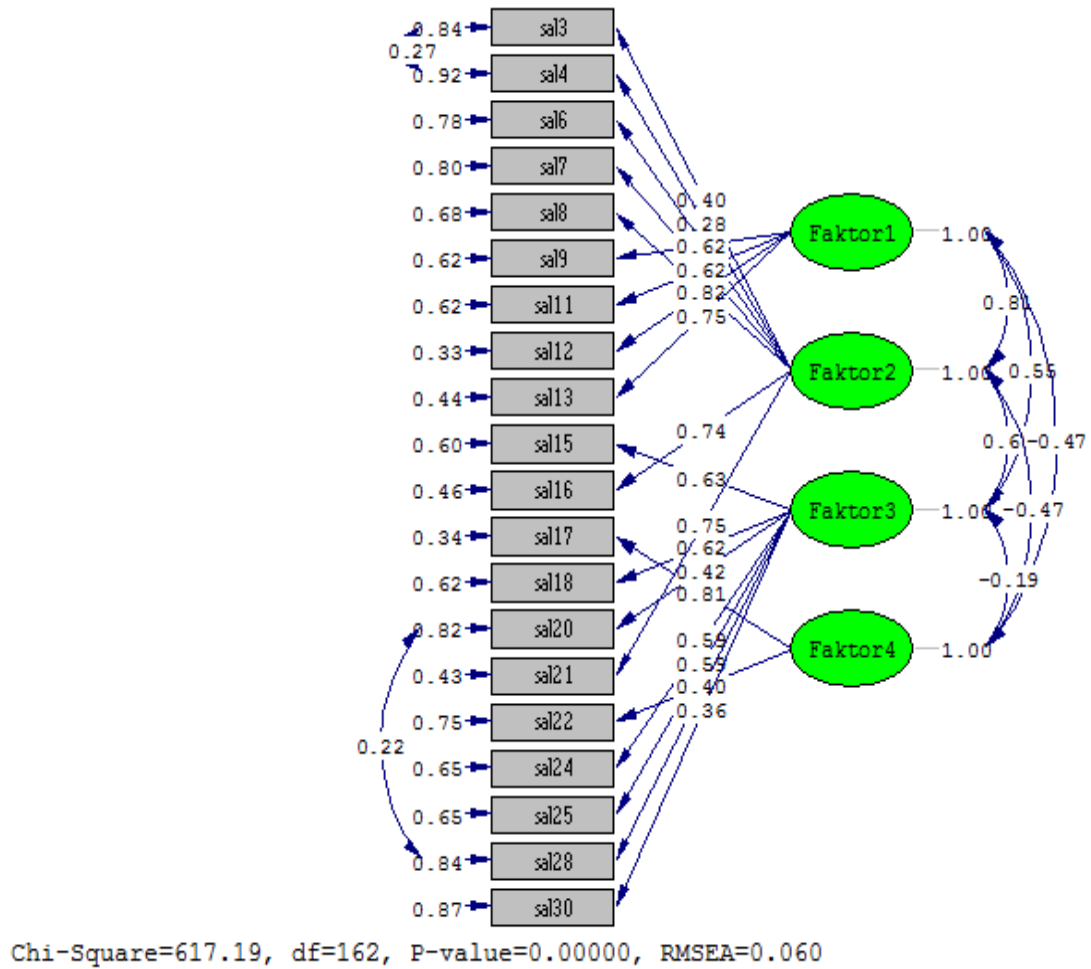
3.3.2. Saldırganlık envanteri

Saldırganlık envanterinin orijinal formundan Türkçeye uyarlaması Çelik ve Otrar (2009) tarafından yapılmıştır. Fiziksel saldırganlık, dürtüsel saldırganlık, sözel saldırganlık ve saldırganlıktan kaçınma olarak toplam 4 alt boyuttan oluşan ölçeğin toplam madde sayısı 30 dur. Fakat bunlardan sadece 20 tanesi saldırganlığın alt boyutlarını ölçerken, geriye kalan 10 tanesi ise dolgu maddesi olarak kullanılmıştır. Ölçek uyarlanırken geçerliliği test etmek için orijinal faktör yapısına bağlı kalınarak ölçüt bağımlı geçerlik yönteminden yararlanılmıştır. Ölçüt bağımlı geçerlik analizi sonucunda uyarlanan saldırganlık envanteri ile saldırganlığı ölçen bir başka test olan saldırganlık ölçeği arasında ($r = .766$) istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki elde edilmiştir. Güvenilirlik analizleri için yapılan istatistiksel analizler neticesinde envanterin Cronbach Alpha katsayısı .82 test tekrar test güvenilirlik katsayısı ise ($r = .528$) olarak bulunmuştur. Envanterinin madde toplam korelasyon değerleri “.229 ” ile “.689” arasında değişiklik gösterirken, madde kalan korelasyon değerlerinin ise “.134” ile “.619” arasında değişiklik göstermektedir.

Daha önce uyarlanmış ve yukarıda belirtilen şekilde analiz değerleri elde edilmiş olan Saldırganlık Envanteri'nin araştırma için uygunluğunu ve tatmin edici bir iç tutarlılık katsayısına sahip olup olmadığını belirlemek için aynı Oxford Mutluluk Ölçeği'nde yapıldığı gibi, 776 kişilik örneklem üzerinde Cronbach Alpha değeri tekrardan hesaplanmıştır. Yapılan bu analiz sonucunda Alpha değeri .80 olarak belirlenmiştir. Şeker ve Gençdoğan'a (2014) göre Alpha katsayısı madde sayısına göre değişmekle birlikte en az .70 üzerinde ve 1'e yakın değerler aralığında olmalıdır. Buna bağlı olarak ölçekten elde edilen .80 değerindeki Cronbach Alpha değeri, bu araştırma kapsamında saldırganlık Envanteri'nin güvenilirliği için yeterli bir değerdir.

Ölçeğin bu araştırmada yapı geçerliliğini incelemek için ise yine araştırmada kullanılan 776 kişilik örneklem üzerinde DFA (Doğrulamalı Faktör Analizi) yapılmış ve standart çözümlmeleri gösteren, modele ilişkin ilk çıktı Şekil 3.3' de t değerlerini

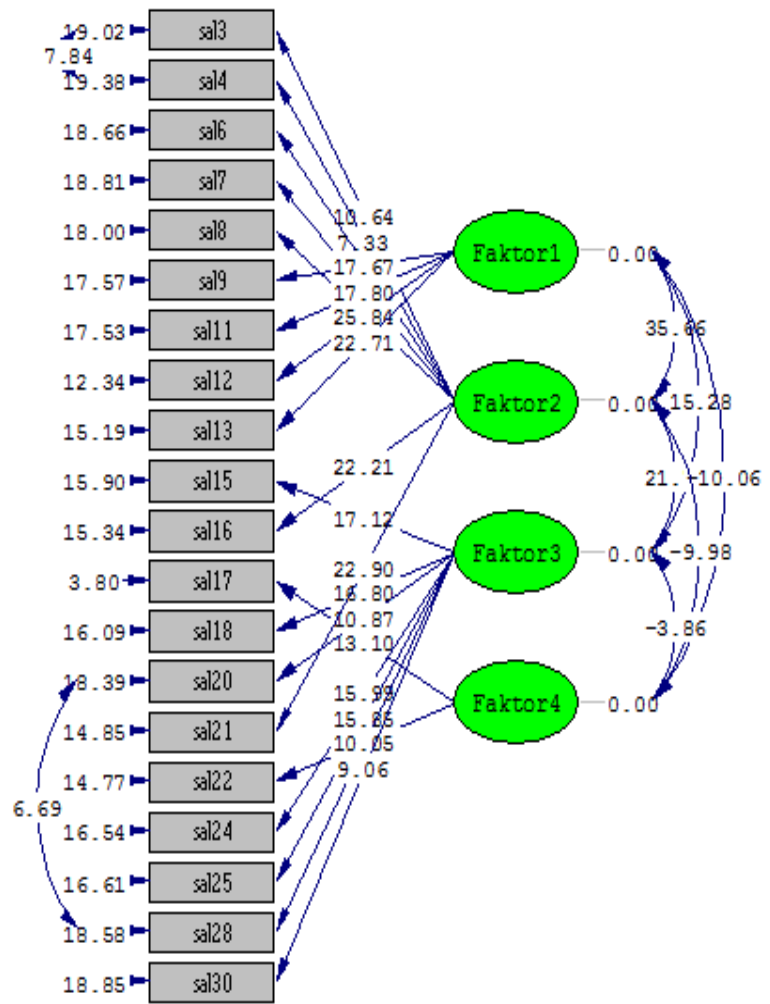
gösteren ikinci çıktı Şekil 3.4' de son olarak uyum indekslerine ilişkin çıktı ise Tablo 3.4 de verilmiştir.

Faktor1: Fiziksel Saldırganlık / **Faktor2:** Sözel Saldırganlık / **Faktor3:** Dürtüsel Saldırganlık **Faktor4:** Saldırganlıktan Kaçınma

Şekil 3.3. Saldırganlık Envanteri Doğrulayıcı Faktör Analizi Standart Çözümler Çıktısı

Şekil 3.3 incelendiğinde, DFA analizinde 3-4 ve 20-28 maddeleri arasında modifikasyon işlemi yapılmıştır. Bu modifikasyonlara bağlı olarak modelin daha iyi uyum gösterdiği gözlenmiştir. Dört faktörlü olan ölçeğin madde faktör yüklerin ise .28 ile .82 arasında değiştiği görülmektedir. Elde edilen bu bulgular doğrultusunda ölçeğin madde faktör yüklerinin iyi düzeyde olduğu söylenebilir.

Chi-Square=617.19, df=162, P-value=0.00000, RMSEA=0.060

Faktor1: Fiziksel Saldırganlık / **Faktor2:** Sözel Saldırganlık / **Faktor3:** Dürtüsel Saldırganlık **Faktor4:** Saldırganlıktan Kaçınma

Şekil 3.4. Saldırganlık Envanteri Doğrulayıcı Faktör Analizi t Değerleri Çıktısı

Standart çözümlerden sonra Şekil 3.4’de faktörler ve maddeler arasındaki t değerlerine bakılmıştır. Jöreskog ve Sörbom (1996) t değerleri gösteren oklarda kırmızı renk bulunmaması halinde tüm maddelerin .05 düzeyinde anlamlı olacağını ifade etmektedir. Şekil 3.4’ye bakıldığında t değerlerinde herhangi bir kırmızı ok bulunmamaktadır. Buna bağlı olarak tüm maddelerin .05 düzeyinde anlamlı olduğu söylenebilir.

Tablo 3.4.

Ölçme Modeli Uyum İyiliği İndeksleri

Uyum İndeksi	Hesaplanan Uyum İndeksi	Kabul Edilebilir Uyum İndeksi*	Mükemmel Uyum İndeksi*
χ^2	617,19		
Sd	162		
χ^2 / Sd	3,80	$\chi^2 / Sd \leq 5$	$\chi^2 / Sd \leq 2$
GFI	0.93	$.90 \leq GFI < .95$	$.95 \leq GFI \leq 1.00$
NFI	0.94	$.90 \leq NFI < .95$	$.95 \leq NFI \leq 1.00$
CFI	0,95	$.90 \leq CFI < .95$	$.95 \leq CFI \leq 1.00$
RMSEA	0,060	$.05 < RMSEA \leq .08$	$0 \leq RMSEA \leq .05$
SRMR	0,054	$.05 \leq SRMR \leq .08$	$0 \leq SRMR \leq .05$

*Kabul edilebilir ve Mükemmel uyum indeksleri aralık değerleri (Hu ve Bentler, 1999).

Bu ölçme modeline ilişkin uyum indeksleri incelendiğinde; test edilen modelin onaylandığı ve iyi uyum verdiği söylenebilir.

3.3.3. Kişisel bilgi formu

Araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan kişisel bilgi formu, üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerini, köy, kasaba, ilçe, şehir ve büyükşehir başlıkları kapsamında yetiştikleri çevreyi, öğrenim gördükleri fakülteyi ve sınıf düzeylerini belirlemeye yarayan ve 4 sorudan oluşturulmuş bir formdur.

3.4. Verilerin Toplanması ve Analiz Süreci

Araştırma sürecine öncelikle Atatürk Üniversitesi Rektörlüğünden gerekli izinler alınarak başlanmış ve veri toplama süreci araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir.

Gerekli izinler alındıktan sonra, toplanan veriler gözden geçirilmiş ve ciddi düzeyde boş bırakıldığı tespit edilen ölçekler değerlendirme dışı tutulmuştur. Değerlendirmeye alınması kararlaştırılan ölçeklerin bilgisayar ortamına aktarılmasından sonra veri seti öncelikle uç değerler açısından gözden geçirilmiş ve herhangi bir uç değer olmadığı saptanmıştır. Uç değer analizinden sonra normallik, homojenlik ve doğrusallık testleri yapılarak veri setinin Yapısal Eşitlik Modeli için uygun olup olmadığı gözden geçirilmiştir. Bu kapsamda normallik için Kolmogorov-Smirnov testi

ve Mahalanobis uzaklık testi yapılmış ve normalliği etkileyen herhangi bir veri bulunamamıştır.

Veri setinin parametrik testler için gerekli olan tek değişkenli ve çok değişkenli normallik kriterlerini karşıladığının belirlenmesinden sonra SPSS 22.00 ve LISREL 8.80 paket programları aracılığıyla aşağıda sıralanmış olan istatistiksel analizler yapılmıştır;

- Doğrulayıcı Faktör Analizi
- Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Analizi
- Yapısal Eşitlik Doğrulayıcı Model Analizi
- Yapısal Eşitlik Model Analizi
- t testi
- Tek Yönlü Varyans analizi (ANOVA)
- Post Hoc Testi (Scheffe)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde; üniversite öğrencilerinin saldırganlık puanlarının, cinsiyet, öğrenim gördükleri fakülte ve yetiştikleri çevre biçimlerine göre anlamlı farklılaşma gösterip göstermediğine ilişkin analiz sonuçlarına ve üniversite öğrencilerinin mutluluk düzeylerinin saldırganlığın anlamlı bir yordayıcısı olup olmadığına ilişkin analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

4.1. Üniversite Öğrencilerinin Mutluluk Düzeyinin Saldırganlığın Anlamlı Bir Yordayıcısı Olup Olmadığı İle İlgili Bulgular

Üniversite öğrencilerinde Mutluluk ve Saldırganlığın alt boyutları olan Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Dürtüsel Saldırganlık ve Saldırganlıktan Kaçınma arasındaki ilişkileri belirlemek için öncelikle Pearson Momentler Çarpım Korelasyon analizi kullanılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 4.1’de verilmiştir.

Tablo 4.1.

Mutluluk Puanlarına Göre Üniversite Öğrencilerinin Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Dürtüsel Saldırganlık ve Saldırganlıktan Kaçınma Puanları İle İlgili Korelasyon Analizi Tablosu

	1	2	3	4	5
1. Fiziksel Saldırganlık	r 1 p				
2. Sözel Saldırganlık	r ,599** p ,000	1			
3. Dürtüsel Saldırganlık	r ,462** p ,000	,486** ,000	1		
4. Saldırganlıktan Kaçınma	r -,349** p ,000	-,291** ,000	-,120** ,000	1	
5. Mutluluk	r -,175** p ,000	-,150** ,000	-,266** ,000	,135** ,000	1

** p < .01 düzeyinde anlamlıdır.

n= 776

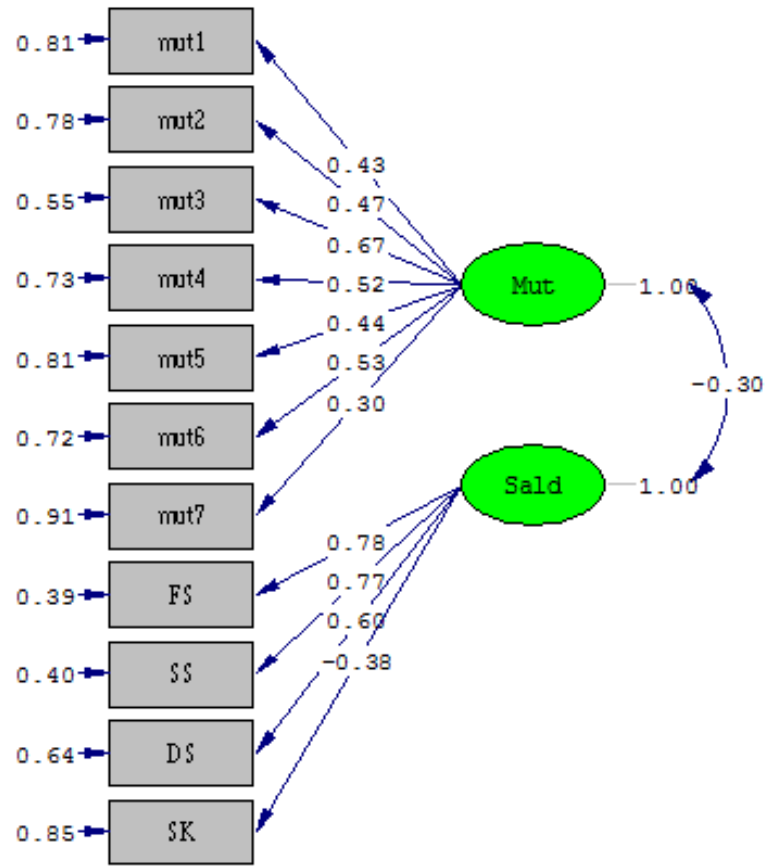
Tablo 4.1 incelendiğinde; üniversite öğrencilerin sergiledikleri saldırganlık davranışının boyutları ve mutluluk puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek için yapılan korelasyon analizi sonucunda mutluluk ve fiziksel saldırganlık arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki ($r = -,175$, $p < .01$), sözel saldırganlık ve mutluluk arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki ($r = -,150$, $p < .01$), dürtüsel saldırganlık ve mutluluk arasında yine negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki ($r = -,266$, $p < .01$) son olarak da saldırganlıktan kaçınma ile mutluluk arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki ortaya çıktığı görülmektedir ($r = ,135$, $p < .01$).

Üniversite öğrencilerinin fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, dürtüsel saldırganlık, saldırganlıktan kaçınma ve mutluluk puan ortalamaları arasındaki anlamlı ilişkilerin belirlenmesinden sonra yordayıcı ilişkileri belirlemek için Yapısal Eşitlik Modeli kullanılmıştır.

Örtük değişkenlerle kurulan hipotez modelin incelendiği Yapısal Eşitlik Analizi öncesinde modelde tanımlanan örtük değişkenlere ait ölçme modelinin doğrulanıp

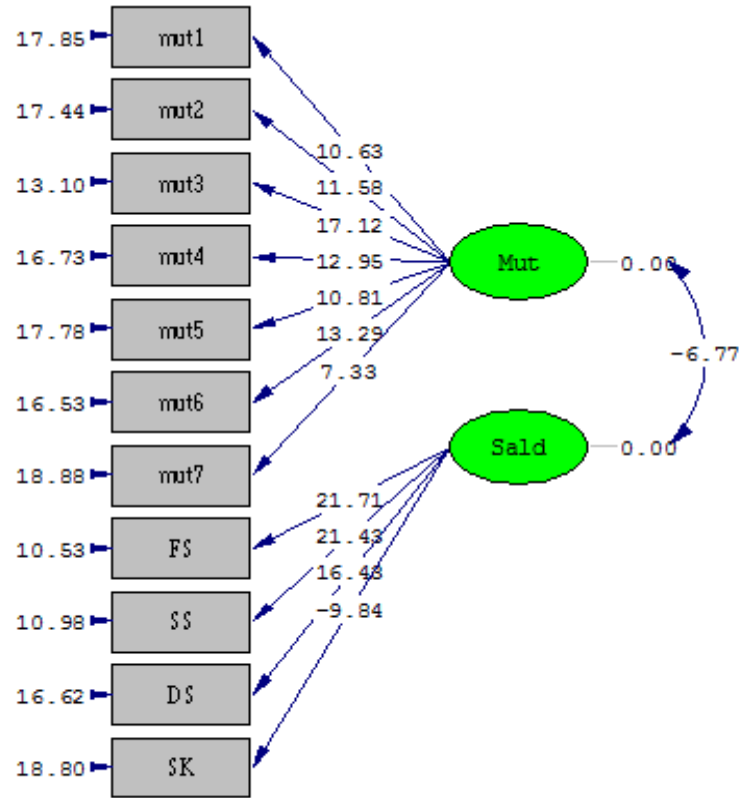
doğrulanmadığının test edilmesi gerekmektedir. Bu yüzden değişkenlere ilişkin yapısal analiz öncesinde araştırmada yer alan değişkenlere ilişkin doğrulayıcı ölçme modeli incelenmiştir.

Doğrulayıcı ölçme modeline ilişkin standart çözümlemeleri gösteren, ilk çıktı Şekil 4.1’de t değerlerini gösteren ikinci çıktı Şekil 4.2’de son olarak uyum indekslerine ilişkin çıktı ise Tablo 4.2’de verilmiştir.

Chi-Square=234.07, df=43, P-value=0.00000, RMSEA=0.076

Şekil 4.1. Mutluluk ile Saldırganlık Arasındaki İlişkiyi Gösteren Doğrulayıcı Ölçme Modeli Standart Çözümler Çıktısı

Chi-Square=234.07, df=43, P-value=0.00000, RMSEA=0.076

Şekil 4.2. Mutluluk ile Saldırganlık Arasındaki İlişkiyi Gösteren Doğrulayıcı Ölçme Modeli t değerleri Çıktısı

Tablo 4.2.

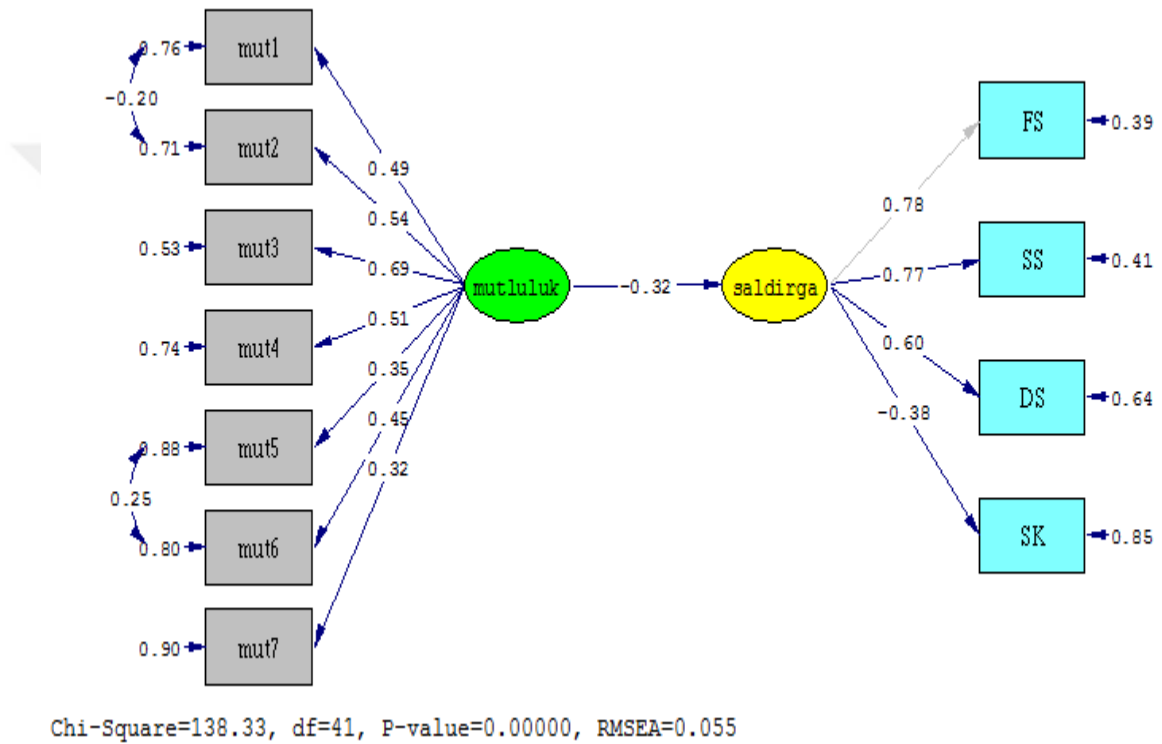
Yapısal Eşitlik Modeli Uyum İyiliği İndeksleri

Uyum İndeksi	Hesaplanan Uyum İndeksi	Kabul Edilebilir Uyum İndeksi*	Mükemmel Uyum İndeksi*
χ^2	234,07		
Sd	43		
χ^2 / Sd	5,44	$\chi^2 / Sd \leq 5$	$\chi^2 / Sd \leq 2$
GFI	0.95	$.90 \leq GFI < .95$	$.95 \leq GFI \leq 1.00$
NFI	0.89	$.90 \leq NFI < .95$	$.95 \leq NFI \leq 1.00$
CFI	0,91	$.90 \leq CFI < .95$	$.95 \leq CFI \leq 1.00$
RMSEA	0,076	$.05 < RMSEA \leq .08$	$0 \leq RMSEA \leq .05$
SRMR	0,055	$.05 \leq SRMR \leq .08$	$0 \leq SRMR \leq .05$

*Kabul edilebilir ve Mükemmel uyum indeksleri aralık değerleri (Hu ve Bentler, 1999).

Bu analizlere bağlı olarak mutluluk ve saldırganlık arasındaki ilişki için kurulan ölçme modeli sınanmış ve doğrulanmıştır.

Tüm bu işlemlerden sonra yordayıcı ilişkileri belirlemek için “Yapısal Eşitlik Modeli” kullanılmıştır. Bu modele ilişkin olarak elde edilen ve standart çözümlmeleri gösteren ilk çıktı Şekil 4.3’de t değerlerini gösteren ikinci çıktı Şekil 4.4’da son olarak modele ilişkin model uyum indeksleri ise Tablo 4.3’de verilmiştir.

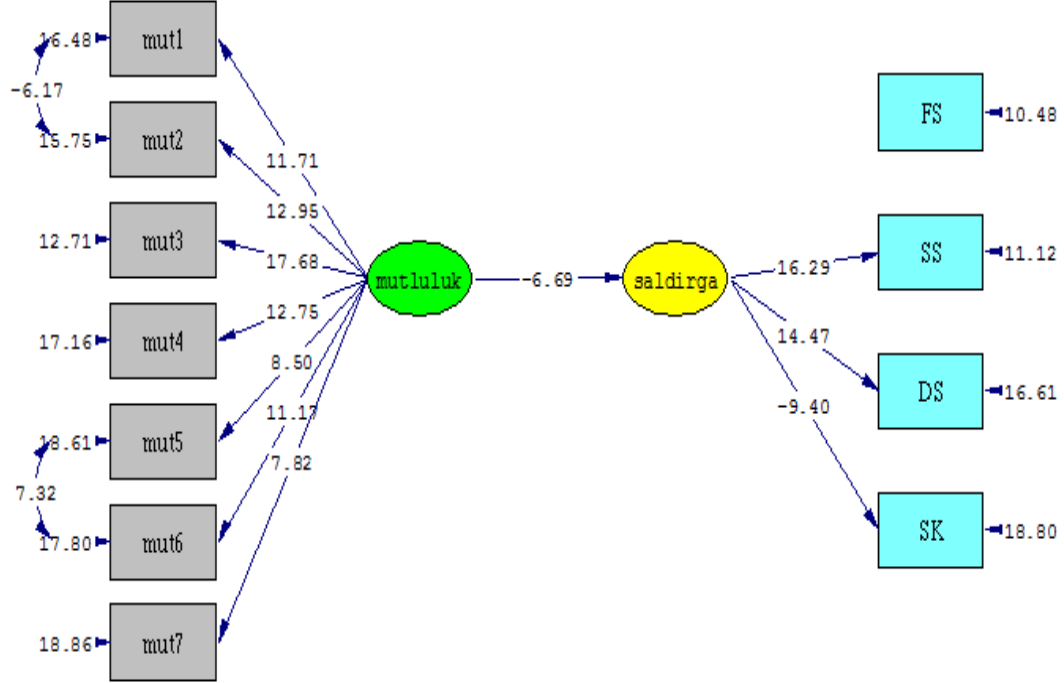

FS: Fiziksel Saldırganlık / **SS:** Sözel Saldırganlık / **DS:** Dürtüsel Saldırganlık **SK:** Saldırganlıktan Kaçınma

Şekil 4.3. Mutluluk ile Saldırganlık Arasındaki İlişkiyi Gösteren Yapısal Eşitlik Modeli Standart Çözümler Çıktısı

Şekil 4.3. incelendiğinde, yapısal eşitlik modelinin analizinde mutluluğun 1-2 ve 5-6 maddeleri arasında modifikasyon işlemi yapılmıştır. Bu modifikasyonlara bağlı olarak modelin daha iyi uyum gösterdiği gözlenmiştir. Elde edilen bu yapısal modelde mutluluk örtük değişkeninin (mutluluk) saldırganlık örtük değişkenini (saldirga) negatif yönde yordadığı söylenebilir (standardize edilmiş katsayı $-0,32$; $t = -6.69$, $p < .05$). Buna göre mutluluğun saldırganlığın % 10’unu açıkladığı gözlenmektedir. Elde edilen bu

bulgu doğrultusunda üniversite öğrencilerinde mutluluğun artması durumunda saldırganlığın da azalacağı söylenebilir.

Chi-Square=138.33, df=41, P-value=0.00000, RMSEA=0.055

FS: Fiziksel Saldırganlık / **SS:** Sözel Saldırganlık / **DS:** Dürtüsel Saldırganlık **SK:** Saldırganlıktan Kaçınma

Şekil 4.4. Mutluluk ile Saldırganlık Arasındaki İlişkiyi Gösteren Yapısal Eşitlik Modeli t Değerleri Çıktısı

Diğer tüm analizlerde olduğu gibi Mutluluk ile Saldırganlık arasındaki ilişkiyi gösteren Yapısal Eşitlik Modelinde de Standart çözümlerden sonra Şekil 4.4.'da faktörler ve maddeler arasındaki t değerlerine bakılmıştır. Jöreskog ve Sörbom (1996) t değerleri gösteren oklarda kırmızı renk bulunmaması halinde tüm maddelerin .05 düzeyinde anlamlı olacağını ifade etmektedir. Şekil 4.6. 'ye bakıldığında t değerlerinde herhangi bir kırmızı ok bulunmamaktadır. Buna bağlı olarak tüm maddelerin .05 düzeyinde anlamlı olduğu söylenebilir.

Tablo 4.3.

Yapısal Eşitlik Modeli Uyum İyiliği İndeksleri

Uyum İndeksi	Hesaplanan Uyum İndeksi	Kabul Edilebilir Uyum İndeksi*	Mükemmel Uyum İndeksi*
χ^2	138,33		
Sd	41		
χ^2 / Sd	3,37	$\chi^2 / Sd \leq 5$	$\chi^2 / Sd \leq 2$
GFI	0.97	$.90 \leq GFI < .95$	$.95 \leq GFI \leq 1.00$
NFI	0.93	$.90 \leq NFI < .95$	$.95 \leq NFI \leq 1.00$
CFI	0,95	$.90 \leq CFI < .95$	$.95 \leq CFI \leq 1.00$
RMSEA	0,055	$.05 < RMSEA \leq .08$	$0 \leq RMSEA \leq .05$
SRMR	0,043	$.05 \leq SRMR \leq .08$	$0 \leq SRMR \leq .05$

*Kabul edilebilir ve Mükemmel uyum indeksleri aralık değerleri (Hu ve Bentler, 1999).

Bu yapısal eşitlik modeline ilişkin uyum indeksleri incelendiğinde; test edilen modelin onaylandığı ve iyi uyum verdiği söylenebilir.

4.2. Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Anlamlı Düzeyde Farklılaşp Farklılaşmadığı İle İlgili Bulgular

Üniversite öğrencilerinin saldırganlık puanları arasında cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılaşma olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız örneklem t testi uygulanmış ve elde edilen bulgular Tablo 4.4’de verilmiştir.

Tablo 4.4.

Cinsiyetlerine Göre Üniversite Öğrencilerinin Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Dürtüsel Saldırganlık ve Saldırganlıktan Kaçınma Puanları Arasındaki Farklılaşma İle İlgili Tablo

Boyutlar	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S.s.	t	p
Fiziksel saldırganlık	Kız	468	7,14	3,42	-11,94	.000
	Erkek	308	10,43	3,95		
Sözel saldırganlık	Kız	468	21,19	5,08	-6,432	.000
	Erkek	308	23,59	5,11		
Dürtüsel saldırganlık	Kız	468	19,04	5,01	-3,621	.000
	Erkek	308	20,39	5,19		
Saldırganlıktan Kaçınma	Kız	468	6,41	2,28	3,383	.001
	Erkek	308	5,86	2,19		

Tablo 4.4 incelendiğinde; üniversite öğrencilerin saldırganlık puanlarının fiziksel saldırganlık alt boyutunda ($t_{590,520} = -11.94$, $p < .05$), sözel saldırganlık alt boyutunda ($t_{774} = -6.432$, $p < .05$), dürtüsel saldırganlık alt boyutunda ($t_{774} = -3.621$, $p < .05$) ve saldırganlıktan kaçınma alt boyutunda ($t_{676,061} = 3.383$, $p < .05$) cinsiyete göre anlamlı farklılaştığı görülmektedir.

Farkın kaynağını belirlemek için aritmetik ortalamalar incelendiğinde fiziksel saldırganlık alt boyutunda kızların aritmetik ortalamasının ($\bar{X} = 7.14$) olduğu buna karşın erkeklerin aritmetik ortalamasının ($\bar{X} = 10.43$) olduğu ve erkeklerin kızlara oranlara daha fazla fiziksel saldırganlığa başvurduğu söylenebilir.

Sözel saldırganlık alt boyutunda, kızların aritmetik ortalamasının ($\bar{X} = 21.19$) olduğu buna karşın erkeklerin aritmetik ortalamasının ($\bar{X} = 23.59$) olduğu ve erkeklerin kızlara oranlara daha fazla sözel saldırganlığa başvurduğu söylenebilir.

Dürtüsel saldırganlık alt boyutunda, kızların aritmetik ortalamasının ($\bar{X} = 19.04$) olduğu buna karşın erkeklerin aritmetik ortalamasının ($\bar{X} = 20.39$) olduğu ve yine bundan önceki alt boyutlarda olduğu gibi erkeklerin kızlara oranlara daha fazla dürtüsel saldırganlığa başvurduğu söylenebilir.

Son olarak saldırganlıktan kaçınma alt boyutunda ise kızların aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=6.41$) olduğu buna karşın erkeklerin aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=5.86$) olduğu ve kızların erkeklere oranlara saldırganlıktan daha fazla kaçındığı söylenebilir.

Elde edilen bu bulgular doğrultusunda cinsiyet değişkeninin üniversite öğrencilerinin saldırganlık davranışları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu ve üniversite öğrencilerinin içinde özellikle erkeklerde, fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık ve dürtüsel saldırganlığın kızlara göre daha fazla olduğunu göstermektedir.

4.3. Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Puanlarının Yetiştikleri Çevre Değişkenine Göre Anlamlı Düzeyde Farklılaşp Farklılaşmadığı İle İlgili Bulgular

Üniversite öğrencilerinin saldırganlık puanları arasında yetiştikleri çevre türüne göre anlamlı bir farklılaşma olup olmadığını belirlemek amacıyla tek faktörlü ANOVA yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 4.5’de verilmiştir.

Tablo 4.5.

Yetiştikleri Çevre Türüne Göre Üniversite Öğrencilerinin Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Dürtüsel Saldırganlık ve Saldırganlıktan Kaçınma Puanları Arasındaki Farklılaşma İle İlgili Tablo

Boyutlar	Çevre	N	$\bar{X}$	S.s.	F	p	Fark
Fiziksel Saldırganlık	1.Köy	119	8,50	3,95	,708	,493	-
	2.İlçe	227	8,19	4,00			
	3.Şehir	430	8,57	3,97			
Sözel Saldırganlık	1. Köy	119	22,45	5,86	1,788	,168	-
	2. İlçe	227	21,60	5,24			
	3. Şehir.	430	22,734	5,01			
Dürtüsel Saldırganlık	1. Köy	119	20,64	4,93	4,368	,013	1-2
	2. İlçe	227	18,94	5,09			
	3. Şehir	430	19,62	5,15			
Saldırganlıktan Kaçınma	1. Köy	119	6,40	2,23	1,629	,197	-
	2. İlçe	227	6,33	2,20			
	3. Şehir	430	6,06	2,29			

Tablo 4.5 incelendiğinde; üniversite öğrencilerin sergiledikleri saldırganlık davranışının yetiştikleri çevre türüne göre fiziksel saldırganlık alt boyutunda ($F_{773}=,708$, $p>.05$), sözel saldırganlık alt boyutunda ($F_{773}=1,778$, $p>.05$) ve saldırganlıktan kaçınma alt boyutunda ($F_{773}=1,629$, $p>.05$) anlamlı bir farklılaşma görülmemektedir. Buna karşın dürtüsel saldırganlık alt boyutunda üniversite öğrencilerinin yetiştikleri çevreye göre anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur ($F_{773}= 4,368$, $p< .05$).

Anlamlı farklılaşmanın olduğu boyutlarda farkın kaynağını belirlemek için Post Hoc testlerine başvurulmuştur. Gruptaki gözlem sayılarının eşit olmaması ve grup sayısındaki fazlalık dikkate alınarak, gruplar arasındaki mümkün olan bütün doğrusal kombinasyonların karşılaştırılabilmesi için Scheffe testi yapılmıştır (Scheffe, 1953; Scheffe, 1959; akt. Kayri, 2009). Yapılan bu teste göre köyde yetişmiş olan üniversite öğrencilerinin dürtüsel saldırganlık düzeyi, ilçede yetişmiş üniversite öğrencilerin dürtüsel saldırganlık düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür. Aritmetik ortalamalara bakıldığında köyün ortalaması $\bar{X} = 20,64$ iken ilçenin ortalaması ise $\bar{X} = 18,94$ olarak bulunmuştur. Buna göre üniversite öğrencilerinin yetiştikleri çevre dürtüsel saldırganlık yaşamalarını etkileyen bir unsur olarak değerlendirilebilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmada, üniversite öğrencilerinin saldırganlık ve mutluluk düzeyleri arasındaki yordayıcı ilişkiler ile ayrıca cinsiyet, öğrenim gördükleri fakülte ve yetiştikleri çevre tipinin saldırganlık düzeyleri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmanın bu bölümünde istatistiksel analizlerden elde edilen bulgular tartışılmış ve bu bulgulara ilişkin yorumlara yer verilmiştir.

5.1.1. Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Puanları İle Mutluluk Puanlarına İlişkin Elde Edilen Bulguların Tartışılması

Bu araştırmada mutluluğun saldırganlık üzerindeki yordayıcı etkisi incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular, mutluluğun saldırganlığı negatif yönde yordadığını göstermiştir. Standart çözümleme değerleri, t değerleri ve uyum indeksleri incelendiğinde modelin kabul edilebilir olduğunu, gizil ve gözlenen değişkenlerin aralarındaki ilişkileri yeterince açıklayabildiği görülmektedir.

Araştırma sonucunda mutluluğun saldırganlığı negatif yönde yordadığı görülmüştür. Elde edilen bulgulara göre öğrencilerin yaşadığı mutluluk duyguların artmasıyla birlikte saldırganlık davranışlarının da azalacağını söyleyebiliriz. Bu durum olumlu duygulardan biri olan mutluluk halinin birey üzerindeki etkisi sonucunda olumsuz duyguların baskılanması ve oluşabilecek saldırganlık davranışlarının önlenmesiyle açıklanabilir. Bu görüşe destek olarak, insanların davranışlarını etkileyen faktörleri duygusal deneyimler ve duygu yüklemeleri ile açıklayan Berkowitz'in (1990) yaptığı çalışmayı gösterebiliriz.

İlgili literatür incelendiğinde saldırganlık ile mutluluk arasındaki çalışmaların sınırlı olması araştırmamızda elde edilen bulguların diğer bulgularla karşılaştırılmasını zorlaştırmaktadır. Ulaşılan sınırlı sayıdaki çalışmalardan biri olan ve Schultz, İzard ve

Bear (2004)'ın çocukların duygusal süreçleri üzerine yaptığı araştırmada yapısal eşitlik modeli kullanılarak mutluluk duygusunun saldırganlığı negatif yönde yordadığı bulunmuştur. Elde edilen bu veriler araştırmamızın bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Mutluluk ve saldırganlık arasında doğrudan yapılan araştırmalarda sınırlılık olsa da literatürde benzer nitelikte başka çalışmalar bulunmaktadır. Carrillo, Ricci, Coppersmith, Melloni, (2009)'in mutluluk hormonu olarak da bilinen “serotonin” hormonunun saldırganlık üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmaları toplayarak yaptığı bir meta-analiz çalışmasında serotonin hormonunda ki artışın saldırganlığı azalttığı yönünde bulgular elde edilmiştir. Küçükköse (2015)'in lise öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada mutluluğun bir başka ifade biçimi olan öznel iyi oluş ile saldırganlığın duygusal boyutunu oluşturan öfke kontrol ifade tarzları arasında negatif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Özdevecioğlu, Can ve Akın (2013)'ın sanayi bölgelerinde çalışan yetişkinler üzerinde yapmış olduğu bir çalışmada ise bireylerin pozitif duygular içerisinde olmalarının bireysel saldırganlıklarını azalttığı ve dolayısıyla bunun da örgütsel düzeyde saldırganlığı azalttığı sonucuna varmıştır. Elde edilen bu sonuçlar ise araştırmamızın bulgularını kısmi düzeyde destekler niteliktedir.

5.1.2. Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Puanları İle Cinsiyetlerine İlişkin Elde Edilen Bulguların Tartışılması

Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin saldırganlık puanlarının cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma gösterip göstermediği incelenmiş ve cinsiyete göre anlamlı farklılaşmaların bulunmuştur.

Araştırma bulguları incelendiğinde; üniversite öğrencilerinin saldırganlığın fiziksel, sözel, dürtüsel ve kaçınma alt boyutlarında cinsiyet faktörüyle ilişkili olarak anlamlı düzeyde farklılaşma göstermiş ve erkeklerin kızlara oranla fiziksel, sözel ve dürtüsel Saldırganlık boyutlarında saldırganlığa daha fazla başvurduğu saptanmıştır. Saldırganlıktan Kaçınma boyutunda ise kızların erkeklere göre saldırganlıktan daha fazla kaçındıkları saptanmıştır. Elde edilen bu bulgulara göre cinsiyet değişkeni ile saldırganlığın boyutları arasında anlamlı bir fark olduğu söylenebilir.

Erkeklerin fiziksel, sözel, dürtüsel saldırganlık türlerinde kızlara göre daha baskın olması, kızlarında erkeklere göre saldırganlıktan kaçınma durumuna daha fazla başvurma durumunu hormonal faktörlerle açıklayabiliriz. Geçmişten beri yapılan araştırmalarda saldırganlık davranışı ile testosteron hormonu arasında pozitif korelasyonel ilişkiler bulunmuştur. Bu durum bize erkeklerin saldırganlığa olan eğiliminin kızlara göre daha fazla olduğunu göstermektedir (Scaramella and Brown, 1978; Olweus, Mattsson, Schalling, Low, 1980; Christiansen and Knussman, 1987; Archer, 1991; Book, Starzyk, Quinsey, 2001).

İlgili literatür incelendiğinde saldırganlık ile cinsiyet arasında anlamlı ilişkiler olduğunu gösteren başka araştırma sonuçları da bulunmaktadır. Yapılan araştırmalarda saldırganlığın fiziksel saldırganlık alt boyutunda araştırmamızı destekler nitelikte erkeklerin puanları kızlara göre anlamlı düzeyde farklılaşmıştır (Çelik, 2006; Karataş, 2008; Yeğen, 2008; Gündoğdu, 2010; Yavuzer ve Karataş, 2012). Yine yapılan başka araştırmalarda saldırganlığın hem fiziksel hem de sözel saldırganlık alt boyutunda araştırmamızı destekler nitelikte erkeklerin puanları kızlara göre anlamlı düzeyde farklılaşmıştır (Baş, 2010; Eroğlu, 2009; Ramirez, Andreu, Fujihara, 2001). Alt boyutlarını dışında toplam saldırganlık puanı ile cinsiyet arasındaki anlamlı ilişkileri ölçen araştırmalarda ise erkeklerin toplam saldırganlık puanı kızların puanlarına göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır (Bjorkqvist, Osterman, Lagerspetz, 1994; Efilti, 2006; Koç, 2014). Ulaşılan tüm bu çalışmalar, elde ettiğimiz; saldırganlığın cinsiyet değişkenine göre anlamlı olarak farklılaştığı sonucunu desteklemektedir.

5.1.3. Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Puanları İle Yetiştikleri Çevreye İlişkin Elde Edilen Bulguların Tartışılması

Bu araştırmanın bulgularından çıkan sonuca göre üniversite öğrencilerinin yetiştikleri çevre ile, fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık ve saldırganlıktan kaçınma puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık gözlenmezken, dürtüsel saldırganlık puan ortalamasında anlamlı bir farklılık ortaya çıktığı saptanmıştır (Tablo 4.5). Anlamlı farklar bulunan boyutlarda farkın kaynağını belirlemek için Post-Hoc testlerinden Scheffe testi yapılmış ve dürtüsel saldırganlık boyutunda köyde yetişmiş üniversite öğrencilerinin puanları, ilçede yetişmiş üniversite öğrencilerinin puanlarına göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür. Elde edilen bu bulgulara göre üniversite öğrencilerinin

yetiştikleri çevre değişkeninin dürtüsel saldırganlık boyutu üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bu durumu şehirlerin stresli ortamından uzak ve olanakları çokta kısıtlı olmayan ilçelerde yetişmiş olan üniversite öğrencilerinin, köyde yetişmiş üniversite öğrencilerine göre çocukluk yıllarında daha fazla insan tipiyle ilişkisi olmasına ve daha mantıklı düşünüp davranışlarını daha ölçülü sergilemesiyle açıklanabilir.

İlgili literatür incelendiğinde sayıları azda olsa saldırganlık ile üniversite öğrencilerinin yetiştikleri çevre ortamı arasında anlamlı ve anlamsız ilişkiler olduğunu gösteren başka araştırma sonuçları da bulunmaktadır. Saldırganlığı boyutlar üzerinden inceleyen Eroğlu (2009) köy ve mezradan gelen üniversite öğrencilerinin fiziksel saldırganlık düzeyinin kasabadan gelen üniversite öğrencilerinden anlamlı düzeyde yüksek olduğunu bulmuşken, aynı çalışmada saldırganlığın diğer alt boyutları ile çevre faktörü arasında anlamlı ilişkiler bulunamamıştır. Elde edilen bu sonuç saldırganlık boyutları farklı olması sebebiyle çalışmamızdaki bulguları kısmi olarak destekler niteliktedir. Buna karşın Sili (2010) yaptığı çalışmada saldırganlığın toplam puan üzerinde doğum yerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığını bulmuştur. Elde edilen bu sonuç çalışmamızdaki bulgular ile zıtlık göstermektedir. Şanlı (2014) ise Saldırganlık toplam puanını baz alarak yaptığı çalışmada gecekonduda yaşayanların puanlarının ilçe ve kırsal kesimde yaşayanlara göre anlamlı düzeyde farklılaştığını bulmuştur. Elde edilen bu sonuç ise çalışmamızın bulguları ile kısmi olarak zıtlık göstermektedir.

5.2. Öneriler

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda, bundan sonra yapılacak olan araştırmalara yönelik olarak öneriler aşağıda verilmiştir.

1. Üniversite öğrencilerinin mutluluk puanları, saldırganlık puanlarını anlamlı düzeyde negatif yönde yordadığı görülmektedir. Bu bulgular doğrultusunda, alanda çalışan uzmanlara, saldırganlığın azaltılmasına yönelik olumlu duygular ve mutluluk duyguları üzerinden yeni terapötik süreç ve tedavi planlarının oluşturulması önerilebilir.

2. Üniversite öğrencilerinin mutluluk puanları, saldırganlık puanlarını arasındaki ilişkiyi yapısal eşitlik modeli ile ortaya koymaya çalışan bu çalışmaya ek olarak mutluluk veya olumlu diğer duygularla gibi yeni değişkenler devreye sokularak yapısal eşitlik modelindeki aracılık rolü incelenebilir ve bu yeni değişkenlerle birlikte farklı modeller kurulabilir.
3. Araştırmanın sonuçlarına göre erkeklerin kızlara göre daha fazla saldırganlığa başvurdukları görülmektedir. Bu farklılığın nedenlerini ortaya çıkarmak ve önleyici çalışmalar yapmak için ileriye dönük nitel çalışmalar yapılabilir.
4. Üniversite öğrencilerinin yetiştikleri çevreye göre dürtüsel saldırganlık puanları arasında anlamlı farklılık görülmektedir. Bu duruma bağlı olarak oluşan farkların azaltılması ve ileriye dönük farklar oluşmaması için üniversitelerde ortak yaşantıları destekleyen sosyal ve kültürel etkinliklere daha fazla ağırlık verilebilir.
5. Literatürde mutluluk ve saldırganlık arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmalardaki sayısal azlık nedeniyle olumlu duygularından biri olan mutluluğun saldırganlık ile ilişkisini ve üzerindeki etkisini incelemek için başka nicel ve nitel çalışmalara ağırlık verilmelidir.
6. Araştırma örneklem bakımından Erzurum Atatürk Üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerle sınırlıdır. Bu bağlamda araştırmanın sonuçlarını farklı örneklemelerde test edebilmek için farklı şehirlerdeki üniversitelerde ki öğrencilerle çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Ali, A., Ambler, G., Strydom, A., Rai, D., Cooper, C., McManus, S., Weich, S., Meltzer, H., Dein, S. & Hassiotis, A. (2013). The relationship between happiness and intelligent quotient: The contribution of socio-economic and clinical factors. *Psychological Medicine*, 43(6), 1303-12. doi:http://dx.doi.org/10.1017/S0033291712002139
- Aliyev, R. (2015). Sosyal Bilişsel Öğrenme. İçinde Ş., I. Terzi (Ed.), *Eğitim Psikolojisi* (ss: 405-426). (İkinci baskı). Ankara: Pegem Akademi
- Alpar, R. (2012). *Spor, Sağlık ve Eğitim Bilimlerinden Örneklerle Uygulamalı İstatistik ve Geçerlik-Güvenirlik (Spss'de Çözümleme Adımları ile Birlikte)*. Ankara: Detay Yayıncılık
- Amsel, A. (1992). *Frustration theory: An analysis of dispositional learning and memory* (No. 11). Cambridge University Press.
- Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2002). Human aggression. *Annual Review of Psychology*, 53, 27–51
- Anderson, C. A., Anderson, K. B., Dorr, N., DeNeve, K. M. & Flanagan, M. (2000). Temperature and aggression. İçinde M. Zanna (Ed.), *In Advances in Experimental Social Psychology*, 32: 63–133. New York: Academic
- Anderson, C. A., Benjamin, A. J. & Bartholow, B. D. (1998). Does the gun pull the trigger ? Automatic priming effects of weapon pictures and weapon names. *Psychol. Sci.* 9: 308–14
- Andrews, F. M. & Robinson, J. P. (1991). *Measures of Subjective Well Being*. İçinde J. P., Robinson, P. R., Shaver ve L.S., Wrightsman (Eds.), *Measures of Personality and Social Psychological Attitudes*. Vol. 1, New York: Academic Press.
- Archer, J. (1991). The influence of testosterone on human aggression. *British Journal of Psychology*, 82(1), 1-28.
- Argyle, M. (2001). *The Psychology of Happiness* (2. baskı). London: Routledge.

- Aronson, E., Wilson, T. D. & Akert R. B. (2005). *Social Psychology*. London: Pearson Education International. Fifth Edition.
- Arsıanoğlu, C. (2012). Faklı Bölümlerde Öğrenim Gören Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeyleri ve Saldırganlık İlişkisinin İncelenmesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Averill, J. R. (2012). *Anger and aggression: An essay on emotion*. Springer Science & Business Media
- Aydin, A., & Akgün, S. (2014). Ergenlikte Reaktif-Proaktif Saldırganlık, Öfke ve Narsisizm İlişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 29(73), 44.
- Aypay, A., & Eryılmaz, A. (2011). Relationships of high school student's subjective well-being and school burnout. *International Online Journal of Educational Sciences*, 3(1), 181-199.
- Bandura A. 2001. Social cognitive theory: an agentic perspective. *Annu. Rev. Psychol.* 52, 1–26
- Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. NewYork: Prentice Hall
- Bandura, A. (1978). Social learning theory of aggression. *Journal of communication*, 28(3), 12-29.
- Baron, R. A. (1977). *Human aggression*. New York: Plenum Press.
- Baron, R. A., & Byrne, D. (2000). *Social Psychology*. Ninth Edition. USA: Allyn & Bacon Published.
- Barratt, E. S., Stanford, M. S., Dowdy, L., Liebman, M. J., & Kent, T. A. (1999). Impulsive and premeditated aggression: a factor analysis of self-reported acts. *Psychiatry research*, 86(2), 163-1.
- Baş, L. (2010). Öğretmen Adaylarının Saldırganlık ve Umutsuzluk Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Zonguldak.

- Berkowitz, L. (1978). Whatever happened to the frustration- aggression hypothesis?. *American Behavioral Scientist*, 21,(5): 691-706.
- Berkowitz, L. (1989). Frustration - Aggression Hypothesis: Examination and Reformulation *Psychological Bulletin*. 106/1, 59-73
- Berkowitz, L. (1990). On the formation and regulation of anger and aggression: a cognitive-neoassociationistic analysis. *American. Psychological*. 45: 494–503
- Berkowitz, L. (1993). Pain and aggression: some findings and implications. *Motiv. Emot.* 17: 277–93
- Berkowitz, L. & LePage, A. (1967). Weapons as aggression-elicitingstimuli. *J. Pers. Social Psychol.* 7: 202–7
- Bettencourt, B. A. & Miller, N. (1996). Genderdifferences in aggression as a function of provocation: a meta-analysis. *Psychol. Bull.* 119: 422–47
- Bjorkqvist, K., Osterman, K., & Lagerspetz, K. M. (1994). Sex differences in covert aggression among adults. *Aggressive behavior*, 20(1), 27-33.
- Book, A. S., Starzyk, K. B., & Quinsey, V. L. (2001). The relationship between testosterone and aggression: A meta-analysis. *Aggression and Violent Behavior*, 6(6), 579-599.
- Bushman, B. J. (1993). Human aggression while under the influence of alcohol and other drugs: an integrative research review. *Curr. Dir. Psychol. Sci.* 2: 148–52
- Bushman, B. J. (1997). Effects of alcohol on human aggression: validity of proposed explanations. İçinde D. Fuller, R. Dietrich, E. (Eds.) Gottheil *In Recent Developments in Alcoholism: Alcohol and Violence*,13: 227–43. New York: Plenum
- Bushman, B. J. & Baumeister, R. F. (1998). Threatened egotism, narcissism, self-esteem, and direct and displaced aggression: Does self-love or self-hate lead to violence? *J. Pers. Soc. Psychol.* 75: 219–29
- Buss, A. H. (1961). *The psychology of aggression*. New York: Wiley.
- Buss, D. (2000). The Evolution of Happiness. *American Psychologist* 55:15–23.

- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı, İstatistik - Araştırma Deseni - SPSS Uygulamaları ve Yorum* (Onyedinci Baskı) Ankara: Pegem Akademi
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak-Kılıç, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Onbeşinci Baskı) Ankara: Pegem Akademi
- Canbay, H. (2010). *Lise öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Carr, A. (2004). *Positive Psychology: The science of happiness and human strengths*. New York: Brunner-Routledge.
- Carrillo, M., Ricci, L. A., Coppersmith, G. A., & Melloni, R. H. (2009). The effect of increased serotonergic neurotransmission on aggression: A critical meta-analytical review of preclinical studies. *Psychopharmacology*, 205(3), 349-68. doi:http://dx.doi.org/10.1007/s00213-009-1543-2
- Castillo, R., Salguero, J. M., Fernández-Berrocal, P., & Balluerka, N. (2013). Effects of an emotional intelligence intervention on aggression and empathy among adolescents. *Journal of Adolescence*, 36(5), 883-892. doi:10.1016/j.adolescence.2013.07.001
- Christiansen, K. & Knussman, R (1987): Androgen levels and components of aggressive behavior in men. *Hormones and Behavior* 21: 170-180
- Coccaro, E. F., Fanning, J. R., Phan, K. L., & Lee, R. (2015). Serotonin and impulsive aggression. *CNS spectrums*, 20(03), 295-302.
- Craig, I. W. & Halton, K.E. (2009). Genetics of Human Aggressive Behaviour. *Springer-Verlag*, 126:101–113. doi: 10.1007/s00439-009-0695-9
- Csikszentmihalyi, M. (2013). *Flow: The psychology of happiness*. London: Random House.
- Çelik, H. (2006). *Üniversite birinci sınıf öğrencilerinin saldırganlık tepkileri, bağlanma tarzları ve kişilerarası şemalarının incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

- Çelik, H., & Kocabıyık, O. O. (2014). Genç Yetişkinlerin Saldırganlık İfade Biçimlerinin Cinsiyet ve Bilişsel Duygu Düzenleme Tarzları Bağlamında İncelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1).
- Çelik, H. & Otrar, M. (2009). Saldırganlık Envanterinin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışmaları, M.Ü. *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 29, 101-120.
- Çevik, G. B., & Yıldız M. A. (2016). Pedagojik Formasyon Öğrencilerinde Umutsuzluk ile Mutluluk Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılık Rolü. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 96-107.
- Çirkin, Z., & Göksel, T. (2016). Mutluluk ve Gelir. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 71(2), 375-400.
- Dervent, F., Arslanoğlu, E., & Şenel, Ö. (2010). Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ve sportif aktivitelere katılımı ilişkisi (İstanbul ili örneği). *International Journal of Human Sciences*, 7(1), 521-533.
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95 (3), 542–575.
- Diener, E. (2000). Subjective Well-Being: The Science of Happiness, and a Proposal for a National Index. *American Psychologist*, 55, 34-43.
- Diener, E. & Lucas, R. (1999). Personality and subjective well-being. İçinde E.Kahneman, E.Diener and N.Schwartz (eds), *Well-being: The Foundations of Hedonic Psychology* (ss. 213–29). New York: Russell Sage Foundation.
- Diener, E. & Diener, C. (1996). Most people are happy. *Psychological Science*, 7, 181-185.
- Diener, E., Oishi, S. & Lucas, R. E. (2003). Personality, Culture, and Subjective Wellbeing: Emotional and Cognitive Evaluations of Life. *Annual Review of Psychology*, 54, 403-425.
- Dill, J. C., & Anderson, C. A. (1995). Effects of frustration justification on hostile aggression. *Aggressive Behavior*, 21(5), 359-369.

- Doğan, T. (2012). Beş faktör kişilik özellikleri ve öznel iyi oluş. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 14(1), 56-64.
- Doğan, T., & Eryılmaz, A. (2013). Benlik Saygısı ve Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(33), 107-117.
- Doğan, T. & Çötök, A., N. (2011). Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Formunun Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(36), 165-172.
- Efiliti, E. (2006). Orta Öğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Saldırganlık, Denetim Odağı, ve Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Eroğlu, S. E. (2009). Saldırganlık davranışının boyutları ve ilişkili olduğu faktörler: Lise ve üniversite öğrencileri üzerine karşılaştırmalı bir çalışma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (21), 205-221.
- Fite, P. J., Raine, A., Stouthamer-Loeber, M., Loeber, R., & Pardini, D. A. (2010). Reactive and proactive aggression in adolescent males: Examining differential outcomes 10 years later in early adulthood. *Criminal Justice and Behavior*, 37(2), 141-157. doi:10.1177/009385480935305
- Fowler, J. & Christakis, N. (2008). Dynamic spread of happiness in a large social network: longitudinal analysis over 20 years in the Framingham heart study. *British Medical Journal*. 337: 1-9
- Fox, S., & Spector, P. E. (1999). A model of work frustration–aggression. *Journal of organizational behavior*, 20(6), 915-931.
- Franklin, S. S. (2010). *The Psychology of Happiness*. New York: Cambridge University Press.
- Fredrickson, B. L. (2001). The role of positive emotions in positive psychology: The broaden-and-build theory of positive emotions. *American psychologist*, 56 (3), 218.

- Fromm, E. (2011). *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri*. (3. Baskı). Ş. Alpagut (Çev.). İstanbul: Payel Yayınları. (İlk baskı. 1973).
- García-Sancho, E., Salguero, J.M., & Fernández-Berrocal, P. (2014) Relationship between emotional intelligence and aggression: A systematic review, *Aggression and Violent Behavior*, Volume 19, Issue 5, September–October 2014, Pages 584-591, ISSN 1359-1789, <http://dx.doi.org/10.1016/j.avb.2014.07.007>. (<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1359178914000779>)
- Geçtan, E. (1999). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normal Dışı Davranışlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gerrig, R. J., & Zimbardo, P.G. (2012). *Psikoloji ve Yaşam*. G. Sart (Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. (Ondokuzuncu baskıdan çeviri)
- Giovanis, E. (2015). Relationship between happiness and income: evidence from panel smoothing transition regression in Great Britain. *International Journal of Happiness and Development*, 2(4), 346-370.
- Gladue, B. A. (1991). Aggressive behavioral characteristics, hormones, and sexual orientation in men and women. *Aggressive Behavior*, 17: 313-326
- Goleman, D. (1999). *Duygusal Zeka*. B., S. Yüksel (Çev.) İstanbul: Varlık Yayınları.
- Goleman, D. (1996). *Duygusal zeka neden IQ'dan daha önemlidir?* B., S. Yüksel (Çev.) İstanbul: Varlık Yayınları.
- Gökler, R., Gürkan, U., & Tastan, N. (2015). The Effect of Quality of School Life on Sense of Happiness: A Study on University Students. *Educational Research And Reviews*, 10(7), 967-974.
- Gudmundsdóttir, D. G., Ásgeirsdóttir, B. B., Huppert, F. A., Sigfúsdóttir, I. D., Valdimarsdóttir, U. A., & Hauksdóttir, A. (2015). How does the economic crisis influence adolescents' happiness? Population-based surveys in Iceland in 2000–2010. *Journal of Happiness Studies*, 1-16.

- Gülcan, A. (2014). *Genç Yetişkinlerde İyimserliğin Muthuluk ve Yaşam Doyumu Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fatih Üniversitesi, İstanbul.
- Gündoğdu, R. (2010). 9 Sınıf Öğrencilerinin Çatışma Çözme Öfke Ve Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3).
- Güney, S. (2012). *Sosyal Psikoloji* (İkinci Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık
- Hart, E. J., & Ostrov, J. M. (2013). Functions of aggressive behavior and future functional impairment. *Early Childhood Research Quarterly*, 28, 683-691. doi: 10.1016/j.ecresq.2013.05.005
- Hefferon, K., Boniwell, I. (2014). *Pozitif Psikoloji: Kuram, Araştırma ve Uygulamalar* (T. Doğan, Çeviri Editörü). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. (Birinci baskıdan çeviri)
- Hefteris, D. (2012). Formalizing Happiness. *J Happiness Studies*, 13, 291-311. doi: 10.1007/s10902-011-9264-8
- Hidalgo, J. L., Bravo B., N., Martínez, I. P., Pretell, F.A., Postigo, J.M.L. & Rabadán, F.E. (2010). Psychological well-being, assessment tools and related factors. İçinde Wells, I.E. (Ed), *Psychological Well-Being* (ss. 77-113). New York: Nova Science Publishers.
- Hu, L. T. & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structural analysis: Conventional criteria versus new alternatives, *Structural Equation Modelling*, 6 (1), 1-55.
- Izard, C. E. (2013). *Human emotions*. Springer Science & Business Media.
- İnanç, B. Y., Bilgin, M., & Atıcı, M. K. (2012). *Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve ergen gelişimi*. (Sekizinci Baskı) Ankara: Pegem Akademi
- Jöreskog, K. G. & Sorbom, D. (1996). *LISREL 8.54 reference guide*. Lincolnwood, IL: Scientific Software International.

- Kağıtçıbaşı, Ç. (2013). *Günümüzde İnsan ve İnsanlar Sosyal Psikolojiye Giriş* (On dördüncü baskı) İstanbul: Evrim Yayınevi
- Kaplan, B., & Aksel, E. Ş. (2013). Ergenlerde Bağlanma ve Saldırganlık Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 1(1). 20-49.
- Karahan, T. F., & Sardoğan, M.E. (2012). *Psikolojik Danışma ve Psikoterapide Kuramlar*. Ankara: Nobel Yayıncılık
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık
- Karataş, Z. (2008). Lise öğrencilerinde öfke ve saldırganlık. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), 277-294.
- Karataş, Z. (2012). Kontrol Odağının Yordayıcıları Olarak Saldırganlık ve Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(3). 245-260.
- Kayri, M. (2009). Araştırmalarda Gruplar Arası Farkın Belirlenmesine Yönelik Çoklu Karşılaştırma (Post-Hoc) Teknikleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 51-64.
- Koç, B. (2014). Kişilerarası İlişki Tarzlarının Saldırganlık İle İlişkisi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 3(4), 160-182.
- Koç, N. (2011). "Kültür" ve "medeniyet" kavramları etrafında ki tartışmalar ve Atatürk'ün düşünceleri. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 7(13), 103-122,145. Retrieved from <http://search.proquest.com/docview/1197785213?accountid=840>
- Krahe, B. (2001). *The Social Psychology of Agression*. USA and Canada : Psychology Press Ltd.
- Kurtyılmaz, Y. (2005). *Öğretmen adaylarının saldırganlık düzeyi ile akademik başarıları, iletişim ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkiler* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Küçükköse, İ. (2015). *Lise öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri ile sürekli öfke, öfke ifade tarzları ve stres düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mevlana Üniversitesi, Konya.

- Lorenz, K. (2002). *On Aggression*. London: Routledge Classics
- Madran, D., & Çakılcı, F. (2014). Çok oyunculu çevrimiçi video oyunu oynayan bireylerde video oyunu bağımlılığı ve saldırganlık. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 15, 99-107.
- Marcus-Newhall, A., Pedersen, W.C., Carlson, M., & Miller, N. (2000). Displaced aggression is alive and well: a meta-analytic review. *J. Pers. Soc. Psychol.* 78:670–89
- Marsh, L., McGee, R., & Williams, S. (2014). School Climate and Aggression among New Zealand High School Students. *New Zealand Journal Of Psychology*, 43(1), 28-37.
- Minkov, M., & Bond, M. H. A. (2016) Genetic Component to National Differences in Happiness. *Journal of Happiness Studies*, 1-20.
- Mischel, W., & Shoda, Y. 1995. A cognitive-affective system theory of personality: reconceptualizing situations, dispositions, dynamics, and invariance in personality structure. *Psychol. Rev.* 102, 246–68.
- Mischel, W. (1999). Personality coherence and dispositions in a cognitive-affective personality (CAPS) approach. İçinde D. Cervone, Y. Shoda (Eds.), *Social-Cognitive Bases of Consistency, Variability, and Organization*, (pp. 37–60). New York: Guilford
- Mitrofan, N., & Ciuluvică, C. (2012). Anger and hostility as indicators of emotion regulation and of the life satisfaction at the beginning and the ending period of the adolescence. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 33, 65-69.
- Moeller, T. G. (2001). *Youth Aggression and Violence: A Psychological Approach*. USA: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Murdock, N. L. (2012). *Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuramları: Olgu Sunumu Yaklaşımıyla* (F. Akkoyun, Çeviri Editörü). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. (İkinci baskıdan çeviri)

- Myers, D. (2000). The funds, friends and faith of happy people. *American Psychologist* 55: 56–67.
- Myers, D. G. (2002). *Social Psychology*. Seventh Edition. USA : The Mc Graw-Hill Companies, Inc.
- Myers, D., & Deiner, E. (1995). Who is Happy. *American Psychological Society*, 6 (1) p 19.
- Nisbett, R. E, Cohen D. (1996). *Culture of Honor: The Psychology of Violence in the South*. Boulder, CO: Westview
- Olweus, D., Mattsson, A., Schalling, D., & Low, H. (1980): Testosterone, aggression, physical and personality dimensions in normal adolescent males. *Psychosomatic Medicine* 42:253-269
- Onishi, A., Kawabata, Y., Kurokawa, M., & Yoshida, T. (2012). A mediating model of relational aggression, narcissistic orientations, guilt feelings, and perceived classroom norms. *School Psychology International*, 33(4), 367-390. doi: 10.1177/014303431142143
- Otake, K., & Kato, K. (2016) Subjective Happiness and Emotional Responsiveness to Food Stimuli. *Journal of Happiness Studies*, 1-18.
- Özdevecioğlu, M., Can, Y., & Akın, M. (2013). Organizasyonlarda pozitif ve negatif duygusallık ile bireysel ve örgütsel saldırganlık arasındaki ilişkiler: Fiziksel aktivitelere katılımın rolü. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 159-172.
- Pedersen, W. C., Gonzales, C., & Miller, N. (2000). Themoderating effect of trivial triggering provocationon displaced aggression. *J. Pers. Soc.Psychol.* 78:913–27
- Petty, R. E., & Cacioppo, J.T. (1986). *Communication and Persuasion: Central and Peripheral Routesto Attitude Change*. New York: Springer-Verlag
- Plotnik, R. (2009). *Psikoloji'ye Giriş*. T. Geniş (Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Qian, Z., Tian, J., Yang, L., & Zhang, D. (2013). Does aggressive trait induce implicit aggression among college students? priming effect of violent stimuli and

- aggressive words. *International Journal of Psychological Studies*, 5(3), 1-11.
Retrieved from <http://search.proquest.com/docview/1442192656?accountid=8403>
- Ramirez, J. M., Andreu, J. M., & Fujihara, T. (2001). Cultural and sex differences in aggression: A comparison between Japanese and Spanish students using two different inventories. *Aggressive Behavior*, 27(4), 313-322.
- Robertson T., Daffern M., & Bucks R., S. (2012) Emotion regulation and aggression, *Aggression and Violent Behavior*, Volume 17, January–February 2012, 45-54.
doi: 10.1016/j.avb.2011.09.006
- Ronen, T., Hamama, L., Rosenbaum, M., & Mishely-Yarlap, A. (2014). Subjective well-being in adolescence: the role of self-control, social support, age, gender, and familial crisis. *Journal of Happiness Studies*, 1-24.
- Salant, P., & Dillman, D., A. (1994). *How to Conduct Your Own Survey* (s. 55)
Newyork: John Wiley & Sons, Inc.
- Scaramella T.J., & Brown W.A. (1978) Serum testosterone and aggressiveness in hockey players. *Psychosomatic Medicine* (40) 262-265
- Schultz, D., Izard, C. E., & Bear, G. (2004). Children's emotion processing: Relations to emotionality and aggression. *Development and psychopathology*, 16(02), 371-387.
- Seligman, M. (2002). *Authentic Happiness: Using the New Positive Psychology to Realise your Potential for Lasting Fulfilment*. New York: Free Press.
- Seligman, M., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology – an introduction. *American Psychologist*, 55(1), 5-14.
- Shah, S. A. (1970). *Report on the XYY chromosomal abnormality*. Washington, D.C.: Government Printing Office
- Sili, A. (2014). Ortaöğretim Kurumlarındaki Öğrencilerin Saldırganlık Davranışlarının Sosyolojik Analizi: Erzurum Örneği (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

- Staub, E. (1978). *Positive social behavior and morality: Social and personal influences*. New York: Academic Press.
- Staub, E. (2003). *The Psychology of Good and Evil: Why Children, Adults, and Groups Help and Harm Others*. Cambridge: Cambridge University Press
- Şanlı, S. (2014). Futbol Müsabakalarında Olaylarda Yer Alan Seyircilerin Saldırganlık Düzeylerinin Belirlenmesi (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Şeker, H., Gençdoğan, B. (2014). *Psikolojide ve Eğitimde Ölçme Aracı Geliştirme*. (İkinci Baskı) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Toprak, H. (2014). *Ergenlerde Mutluluk ve Yaşam Doyumunun Yordayıcısı Olarak Psikolojik Sağlık ve Psikolojik İhtiyaç Doyumu* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Türk, F., & Türnüklü, A. (2016). An analysis of the effect of peer mediation training on high school students' conflict resolutions, empathic tendency and aggression levels Akran arabuluculuk eğitiminin lise öğrencilerinin çatışma çözme becerileri, empatik eğilim ve saldırganlık düzeyleri üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Journal of Human Sciences*, 13(1), 1589-1606.
- Veenhoven, R. (2013). *Data - Book of Happiness: A Complementary Reference Work to 'Conditions of Happiness' by the Same Author*. Springer Science & Business Medi
- Vera - Villarroel, P., Celis - Atenas, K., Pavez, P., Lillo, S., Bello, F., Díaz, N., & López, W. (2012). Money, age and happiness: Association of subjective wellbeing with socio-demographic variables. *Revista Latinoamericana de Psicología*, 44(2), 155-163.
- Warr, P. (1999). *Well-being and the workplace*. İçinde E.Kahneman, E.Diener and N.Schwartz (Eds), *Well-being: The Foundations of Hedonic Psychology* (pp. 393–412). New York: Russell Sage Foundation.

- Yalçın, İ. (2004). *Ailelerinden algıladıkları destek düzeyleri farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Yavuzer, Y., & Karataş, Z. (2012). Ergenlerde otomatik düşünceler ile fiziksel saldırganlık arasındaki ilişkide öfkenin aracı rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 23, 1-7.
- Yavuzer, Y., & Üre, Ö. (2010). Saldırganlığı önlemeye yönelik psiko-egitim programının lise öğrencilerindeki saldırganlığı azaltmaya etkisi / The effect of psycho-education program towards preventing aggression on decreasing aggressiveness of high school students. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (24), 389-405. Retrieved from <http://search.proquest.com/docview/1352828919?accountid=8403>
- Yeğen, B. (2008). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Sosyal Uyumları İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Kadıköy İlçesi Örneği)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Yıldırım F. (1998). *Saldırganlık ve Cinsiyet İlişkisi*. Mülkiyeliler Birliği Dergisi. 22, 210-212.
- Yıldız, E., & Erci, B. (2011). Anne baba tutumları ile adölesan saldırganlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(3), 6-11.
- Zhaojun T., Yanling L., & Cheng G. (2015) A meta-analysis of the relationship between self- esteem and aggression among Chinese students, *Aggression and Violent Behavior*, Volume 21, March–April 2015, 45-54. Doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.avb.2015.01.005>

EKLER

EK 1. Saldırganlık Envanteri

Bu ankette belirtilmiş olan tüm açıklamalar, diğer insanlarla nasıl etkileşim kurduğunuzu ve çeşitli durumlara nasıl karakteristik tepkiler verdiğinizi sizden istemektedir. Alttaki derecelendirme skalasını kullanarak sizin için **en doğru** cevabı seçiniz ve her bir sorunun karşısındaki boş kısma bunu kaydediniz.

1 = Bana Hiç uygun değil					
2= Bana Birazcık uygun					
3= Bana Kısmen uygun					
4= Bana Çok uygun					
5= Bana Tamamıyla uygun					
	Hiç	Birazcık	Kısmen	Çok Uygun	Tamamıyla
1.	0	0	0	0	0
2.	0	0	0	0	0
3. Birisi bana haksızlık yaptığında sinirlenir ve karşı çıkarım.	0	0	0	0	0
4. Kuyrukta beklerken önüme geçmeye çalışan birisine bunu yapmamasını kesinlikle söylerim.	0	0	0	0	0
5.	0	0	0	0	0
6. Biri beni eleştirdiğinde karşılık vermeye ve itiraz etmeye çalışırım.	0	0	0	0	0
7.	0	0	0	0	0
8. Bence sinir bozucu birine sorun çıkarılabilir.	0	0	0	0	0
9. Diğer insanlarla kavga ederim.	0	0	0	0	0
10.	0	0	0	0	0
11. (Silah kullanmaksızın) yumruklarıyla ya da vücuduyla kavga etmesini bilen insanlara hayranlık duyarım.	0	0	0	0	0
12. Biri beni ittiğinde veya sorun çıkardığında onu itmeyi ya da ona güzel bir yumruk atmayı denerim.	0	0	0	0	0
13. Biri kavga çıkarırsa ben de kavga ederim.	0	0	0	0	0
14.	0	0	0	0	0
15. Beklemek zorunda kaldığımda çok çabuk sabırsızlanırım ve huzursuz olurum.	0	0	0	0	0
16.	0	0	0	0	0
17. Biri kabalaştığında, bence sessiz kalmak olay çıkarmaktan daha iyidir.	0	0	0	0	0
18. Başkaları, sabrımın çok kolay taşıdığını söyler.	0	0	0	0	0
19.	0	0	0	0	0
20. Sonradan pişmanlık duyacağım şeyleri, diğer insanlara göre daha sık yaparım.	0	0	0	0	0
21. Biri beni aşağılarsa ben de onu aşağılarım.	0	0	0	0	0
22. Biri benimle uğraşırsa, onun yolundan çekilmeyi ve belaya bulaşmamayı tercih ederim.	0	0	0	0	0

23.		☐	☐	☐	☐	☐
24.	Aynı işi çok uzun süre yapmak zorunda kalırsam, çok kolay sabrım tükenir.	☐	☐	☐	☐	☐
25.	Çoğu zaman, çok aceleci davranırım.	☐	☐	☐	☐	☐
26.		☐	☐	☐	☐	☐
27.		☐	☐	☐	☐	☐
28.	Çoğunlukla düşünmeden hareket ederim.	☐	☐	☐	☐	☐
29.		☐	☐	☐	☐	☐
30.	Karar vermek zorunda kaldığımda bunu genelde hızlı bir şekilde yaparım.	☐	☐	☐	☐	☐

EK 2. Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Formu

Bu ankette belirtilmiş olan tüm açıklamalar, diğer insanlarla nasıl etkileşim kurduğunuzu ve çeşitli durumlara nasıl karakteristik tepkiler verdiğinizi sizden istemektedir. Alttaki derecelendirme skalasını kullanarak sizin için **en doğru** cevabı seçiniz ve her bir sorunun karşısındaki boş kısma bunu kaydediniz.

		Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Biraz Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1						
2						
3	Hayatımdaki her şeyden oldukça memnunum.	0	0	0	0	0
4	Çevremdeki güzelliklerin farkına varırım.	0	0	0	0	0
5						
6	Zihinsel olarak kendimi tamamen zinde (dinç) hissederim.	0	0	0	0	0
7						

EK 3. Kişisel Bilgi Formu**1. Cinsiyetiniz?**☐ Kız☐ Erkek**2. Sınıfınız?**☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5☐ O ☐ O ☐ O ☐ O ☐ O**3. Fakülteniz (Yazınız):**

(Bu alana kodlama yapmayınız)

4. Yetiştığınız Çevre Aşağıdakilerden hangisine uygundur?☐ Köy☐ İlçe☐ Şehir

EK 4. Araştırma için uygulama izni

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : 56785782-304.04-E.1500005340
Konu : Anket Uygulaması

10.06.2015

ÖĞRENCİ İŞLERİ DAİRE BAŞKANLIĞINA

Enstitümüz Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Ragıp Ümit YALÇIN'ın "Üniversite Öğrencilerinin Mufluluk Düzeyinin Saldırganlık Düzeyindeki Yordayıcı Etkisinin İncelenmesi" konulu Anket çalışmasını 10.06.2015-30.07.2015 tarihleri arasında Üniversitemizde lisans ve yüksek lisans eğitimi veren fakültelerde uygulayabilmesi için gerekli izin alınması hususunda;

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Prof.Dr. H. Ahmet KIRKKILIÇ
Müdür

Ek : Dosya(4 sayfa)

Ek 5. Saldırganlık envanteri için kullanım izni

Ara

Ragıp Ümit Yalçın

İşlemler

Daha Fazla Oku

Görüntüle

Re: Ölçek izni17.2.2015

Kimden: hilalcelik

Kime: Ragıp Ümit Yalçın

Etiketler: önemli x

Saldırganlık En...Adaptasyon Son.docx (21,8 KB) İndir | Evrak çantası | Kaldır | ATABulut

SALDIRGANLIK ENVANTERİ.docx (22,2 KB) İndir | Evrak çantası | Kaldır | ATABulut

Tüm ekleri indir

Tüm ekleri kaldır

Merhabalar Ragıp Bey,

Öncelikle çalışmanızda başarılar dilerim umarım en kısa zamanda bitirirsiniz. Referans göstermeniz kaydıyla ölçeği kullanabilirsiniz. Ekli dosyada ölçeğin kendisine ve puanlama kriterlerine ulaşabilirsiniz. Çalışmanız bittiğinde özet bölümünü paylaşırsanız memnün olurum. İyi çalışmalar dilerim

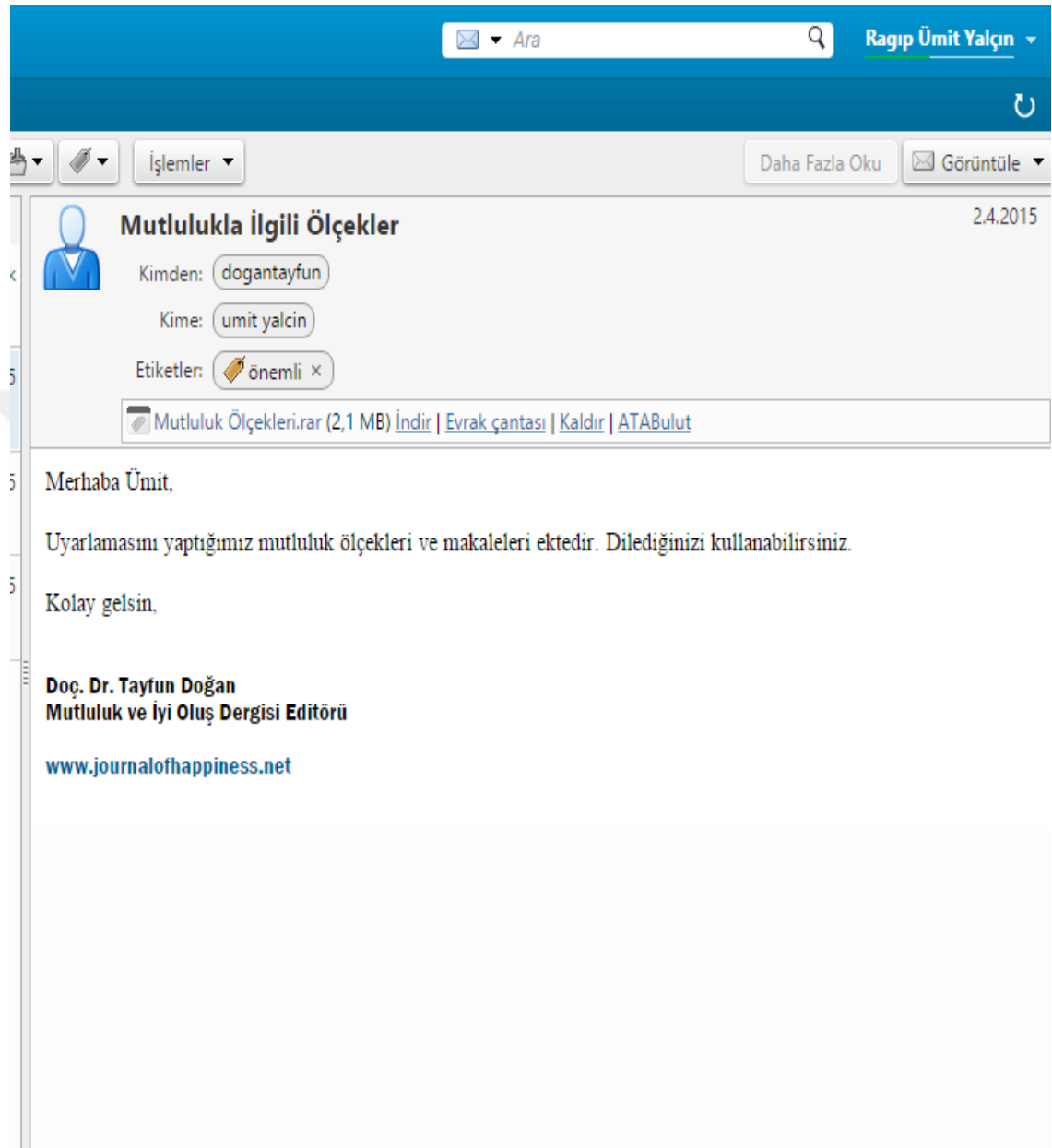
2015-02-16 00:14, Ragıp Ümit Yalçın yazmış:

> Sayın hocam merhaba, yüksek lisans tez önerisi çalışmam ve aynı konu
> üzerinde devam ederse tez çalışmam için Saldırganlık envanterine
> ihtiyaç duyuyorum. Mümkünse bu envanteri ve puanlama formunu ayrıca bu
> envanteri kullanmak için izninizi talep ediyorum.
> İyi çalışmalar dilerim.

>

> Arş.Gör. R.Ümit YALÇIN

EK 6. Oxford mutluluk ölçeği kısa form için kullanım izni

ÖZGEÇMİŞ

1989 yılında Erzincan'da doğdu. İlk, orta öğrenimini çeşitli mahalli okullarda tamamladıktan sonra lise öğrenimini Erzincan Milliyet Anadolu Öğretmen Lisesinde tamamladı. 2012 yılında Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği bölümünün den, 2013 yılında Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümünün den dereceyle mezun oldu ve 2012 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim dalında yüksek lisansa başladı. Yine 2013 yılında Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalına Araştırma Görevlisi olarak atandı. Daha sonradan işi gereği Karadeniz Teknik Üniversitesindeki yüksek öğrenimini yatay geçiş yolu ile Atatürk Üniversitesinden devam ettirmeye başladı. Halen aynı kurumda Araştırma Görevlisi olarak çalışmakta olup, evli ve C1 seviyesinde İngilizce, A1 seviyesinde Almanca bilmektedir.